

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ГРАД КРАГУЈЕВАЦ
Главни урбаниста града Крагујевца
Број: 350-408/25-I-01
Датум: 26.02.2025. год.
Крагујевац

ГРАД КРАГУЈЕВАЦ СКУПШТИНА ГРАДА КРАГУЈЕВЦА				
Примљено 28 FEB 2025				
Орган	Орг. јед.	Гр. јед.	Прилог	Вредност
I		350-423		

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ГРАД КРАГУЈЕВАЦ
СКУПШТИНА ГРАДА КРАГУЈЕВЦА

Предмет: Достављање Извештаја о раду Главног урбанисте града Крагујевца за период од 01.01. до 31.12.2024. године

Поштовани,

Главни урбаниста града Крагујевца (у даљем тексту: Главни урбаниста), Иван Радловић, дипл.инж.арх., именован је Решењем о именовању Главног урбанисте града Крагујевца (Скупштина града Крагујевца, бр. 112-220/21-I од 26.03.2021.год.), објављеном у "Службеном листу града Крагујевца" бр. 7/21, на период од четири године.

Рад Главног урбанисте дефинисан је Одлуком о Главном урбанисти града Крагујевца, „Службени лист града Крагујевца“ бр. 34/15 и 13/21 (у даљем тексту: Одлука), као и чл. 51а Закона о планирању и изградњи, „Службени гласник РС“ бр. 72/09, 81/09 - испр., 64/10 – одлука УС, 24/11, 121/12, 42/13 - одлука УС, 50/13 - одлука УС, 98/13 - одлука УС, 132/14, 145/14, 83/18, 31/19, 37/19 – др.закон, 9/20, 52/21 и 62/23. У складу са чл. 7 ст. 1 Одлуке, Главни урбаниста подноси Скупштини града Крагујевца редовни годишњи извештај о свом раду и стању у простору.

Прилог: Извештај о раду Главног урбанисте града Крагујевца за период од 01.01. до 31.12.2024. године

Главни урбаниста града Крагујевца

Иван Радловић, дипл.инж.арх.

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ГРАД КРАГУЈЕВАЦ
Главни урбаниста града Крагујевца
Број: 350-408/25-I-01

**ИЗВЕШТАЈ О РАДУ ГЛАВНОГ УРБАНИСТЕ ГРАДА КРАГУЈЕВЦА
ЗА ПЕРИОД ОД 01.01. ДО 31.12.2024. ГОДИНЕ**

Крагујевац, фебруар 2025. године

САДРЖАЈ

1.	УВОД.....	1
2.	ДЕЛОКРУГ РАДА ГРАДСКОГ УРБАНИСТЕ.....	3
2.1.	КОМИСИЈА ЗА ПЛАНОВЕ.....	3
2.2.	ПЛАНСКИ ДОКУМЕНТИ.....	5
	а) Најважнији документи урбанистичког планирања.....	5
	б) Најважнији документи просторног планирања.....	6
2.3.	ОСТАЛЕ АКТИВНОСТИ ИЗ ОБЛАСТИ ПЛАНИРАЊА И ИЗГРАДЊЕ.....	14
	а) Израда, доношење и имплементација стратегија, развојних планова, студија, програма, регистара и платформи.....	12
	б) Израда и реализација програма, акција и пројеката Зелене транзиције.....	16
	ц) Програми и пројекти урбанистичког, архитектонског, композиционог, партерног и пејзажног уређења градског подручја.....	20
3.	ГЕНЕРАЛНИ ЗАКЉУЧАК.....	25

1. УВОД

Рад Главног урбанисте града Крагујевца (у даљем тексту: Главни урбаниста) дефинисан је Одлуком о Главном урбанисти града Крагујевца, „Службени лист града Крагујевца“ бр. 34/15 и 13/21 (у даљем тексту: Одлука), као и чл. 51а Закона о планирању и изградњи, „Службени гласник РС“ бр. 72/09, 81/09 - испр., 64/10 – одлука УС, 24/11, 121/12, 42/13 - одлука УС, 50/13 - одлука УС, 98/13 - одлука УС, 132/14, 145/14, 83/18, 31/19, 37/19 – др.закон, 9/20, 52/21 и 62/23 (у даљем тексту: Закон).

У складу са чл. 7 ст. 1 Одлуке, Главни урбаниста подноси Скупштини града редовни годишњи извештај о свом раду и стању у простору. Главни урбаниста Иван Радуловић, дипл.инж.арх., именован је Решењем о именовању Главног урбанисте града Крагујевца (Скупштина града Крагујевца, бр. 112-220/21-I од 26.03.2021.год.), објављеном у „Службеном листу града Крагујевца“ бр. 7/21, на период од четири године.

Овлашћења, права и дужности Главног урбанисте, у складу са Одлуком и Законом су следећа:

- координира израду просторних и урбанистичких планова које доноси Скупштина града у складу са законом,
- координира рад између органа надлежног за послове просторног планирања и урбанизма и јавних предузећа и других институција укључених у поступке израде и доношења планских докумената,
- учествује у припреми програма уређивања земљишта у делу који се односи на доношење планских докумената,
- разматра иницијативе за доношење планских докумената и о свом ставу обавештава орган надлежан за послове урбанизма ради даљег поступања,
- заједно са органом надлежним за послове урбанизма одређује редослед и динамику доношења планских докумената,
- сарађује са чланом Градског већа задуженим за област просторног планирања и урбанизма,
- сарађује са носиоцем израде плана у циљу обезбеђивања благовременог прибављања података о постојећој планској документацији, подлогама, посебним условима за заштиту и уређење простора, стању и капацитетима инфраструктуре и других података неопходних за израду планског документа,
- сарађује са одговорним планером, односно одговорним урбанистом у току целог поступка израде планског документа,
- предлаже приоритете у области урбанизма и планирања,
- сарађује са локалним удружењима урбаниста и архитеката, као и са другим заинтересованим субјектима,
- сарађује и размењује искуства са главним урбанистима других јединица локалне самоуправе,
- анализира и прати уређење подручја града и доношење урбанистичких докумената у складу са законом и светским стандардима
- стара се о достављању плана Централном регистру планских докумената у року и на начин утврђен законом и подзаконским актом донетим на основу закона,
- стара се о уредном вођењу и благовременом ажурирању локалног информационог система планских докумената и стања у простору,
- стара се о благовременом објављивању планских докумената,
- иницира обавезу расписивања урбанистичко-архитектонског конкурса за решење локација које су од значаја за град и учествује у избору програмског, урбанистичког, композиционог или пејзажног решења за одређену локацију или идејно архитектонско решење за један или више објеката, као и партерно или пејзажно уређење делова или целине предметне локације,
- по потреби, пружа стручну помоћ Градском већу, у поступку одлучивања по приговору на издате локацијске услове,
- прати промене стања у простору,
- предузима и друге активности у циљу остваривања координације у поступцима израде и доношења планских докумената

- обавља и друге послове у складу са прописима из области планирања и изградње.
- присуствује седницама Скупштине града и учествује у расправи о предлогу планских докумената који су на дневном реду седнице.
- по функцији је председник Комисије за планове града Крагујевца.

У складу са положајем, овлашћењима, правима и дужностима Главног урбанисте, дефинисаним Одлуком и Законом, током 2024.године обављао сам следеће активности:

- разматрао сам и покретао иницијативе за израду нових, односно преиспитивање, измену и допуну постојећих планских докумената;
- радио сам на унапређењу израде и објављивања планских докумената и предлагао приоритете из области планирања и реализације планова;
- радио сам на утврђивању и праћењу динамике израде планских докумената;
- координирао сам активностима на изради планских докумената између релевантних органа управе, институција, предузећа и обрађивача планског документа, и у циљу остваривања координације предузимао одговарајуће активности;
- давао сам стручна мишљења у погледу урбанистичких планова и других питања из надлежности градског урбанисте, а по захтеву органа управе и других органа, организација, институција, предузећа, као и других правних и физичких лица.
- председавао сам Комисијом за планове града Крагујевца и обављао дужности у складу са надлежностима председника Комисије, које су прописане законом и подзаконским актима, градским одлукама и пословником о раду Комисије.
- радио сам на оживљавању идентитета града и духа места, кроз процесе урбане обнове града;
- спроводио сам анализу локација и припрему програмских задатака и решења за потребе урбане обнове града и урбанистичко-архитектонске разраде јавних објеката и простора;
- координирао сам у поступку урбанистичко-архитектонске разраде и припреме за реализацију јавних објеката и простора, са релевантним органима, организацијама, институцијама и предузећима;
- председавао сам Комисијом за заштиту и очување јавних зелених површина (за потребе стручне оцене оправданости предузимања мера у погледу сече и вађења стабала) и обављао дужности у складу са надлежностима председника Комисије, које су прописане градском Одлуком о одржавању јавних зелених површина ("Службени лист града Крагујевца" бр. 7/21) и Решењем Градског већа о образовању Комисије, бр. 112-875/24-V;
- учествовао сам у раду (као члан) других градских Комисија и Радних група, као што су: Комисија за изградњу, подизање и одржавање споменика (Решење Градског већа о образовању Комисије, бр. 112-855/24-V); Радни тим за израду пројектног задатка и конкурсне документације за расписивање јавне набавке за израду техничке документације и извођење радова на реконструкцији објекта Машинска радионица у Војно-техничком заводу (ВТЗ) Крагујевац (Решење Градског већа о образовању Радног тима, бр. 112-1437/24-V); Пројектни тим за реализацију пројекта „У част прошлости, обликовање будућности: Израда студије предизводљивости за ревитализацију Машинске радионице у Војно-техничком заводу (ВТЗ) Крагујевац" (Решење Градског већа о образовању Пројектног тима, бр. 112-1385/24-V); Радна група за реализацију пројекта израде Стратегије развоја урбаног подручја града Крагујевца и општина Баточина, Лапово, Рача, Кнић, Топола и Аранђеловац (Решење Градоначелника о образовању Радне групе, бр. 112-941/22-V и 112-941/23-V); Секторска подгрупа за инфраструктуру за потребе израде Средњорочног плана града Крагујевца за период 2024-26.године (Решење Градског већа о образовању секторских подгрупа, бр. 112-850/24-V); Управљачка радна група за израду Средњорочног плана града Крагујевца за период 2024-26.године (Решење Градског већа о образовању Радне групе, бр. 112-849/24-V); Јединица за координацију пројеката и међуопштинску сарадњу, у оквиру имплементације Стратегије развоја урбаног подручја;
- учествовао сам у текућим програмима међурегионалне сарадње града Крагујевца: „Interreg Europe" (пројекти „INCLUDE" и „PARSMO") и „URBACT" (пројекат „DARING Cities"), као члан Пројектног тима;

- учествовао сам у текућим UN HABITAT програмима града Крагујевца: „Јачање одрживе урбане мобилности на Западном Балкану, Источној Европи и Централној Азији“ и „Quality of Life (QoL) иницијатива“, као координатор пројекта;
- учествовао сам у аплицирању града Крагујевца за нове програме међурегионалне сарадње: URBACT Pioneers Accelerator (UPA) и URBACT Know-how Exchange Programme (KEP), чији се резултати очекују почетком 2025. године.

2. ДЕЛОКРУГ РАДА ГРАДСКОГ УРБАНИСТЕ

2.1. КОМИСИЈА ЗА ПЛАНОВЕ

Током 2024.године одржано је укупно 17 седница Комисије за планове, којима по функцији председава Главни урбаниста. Комисија за планове се састоји од 7 чланова, од којих један врши функцију заменика председника, а један секретара Комисије. Комисија се састоји од 5 дипл.инж.архитектуре и по једног дипл.инж.грађевине и дипл.просторног планера. Комисија ради у складу са Одлуком о образовању Комисије за планове („Службени лист града Крагујевца“ бр. 24/19, 13/21 и 2/23), Решењем о именовању чланова Комисије за планове („Службени лист града Крагујевца“ бр. 2/23 и 23/23), Пословником о раду Комисије за планове (бр. 110-28/23-I-01 од 01.06.2023.год.), Правилником о начину и поступку избора чланова комисије за стручну контролу планских докумената, комисије за контролу усклађености планских докумената, комисије за планове јединице локалне самоуправе и комисије за стручну контролу урбанистичког пројекта, праву и висини накнаде члановим комисије, као и условима и начину рада комисија („Сл.гласник РС бр. 32/19) и Законом о планирању и изградњи (чл. 52).

Током 2024.год. Комисија за планове је обављала следеће стручне послове у поступку израде и спровођења планских докумената, стручне провере урбанистичких пројеката и давања осталих стручних мишљења:

- 10 донетих Одлука о изради планских докумената (7 планова генералне регулације и 3 плана детаљне регулације);
- 1 донето Решење о исправци техничке грешке у планским документима (укупно су разматране 3 иницијативе);
- 6 Закључака Комисије (стручна мишљења) по различитим питањима.
- 4 донета плана детаљне регулације (ПДР „Саобраћајнице у наставку ул.Белодримске до Сев.обилазнице града Крагујевца“; Измена и допуна ПДР „Дела радне зоне Крагујевац и зоне пословања – Сервис 2“ – Тодорчево; Измена и допуна дела ПДР „Институт за стрна жита – радна зоне Феникс“; Измена и допуна ПДР „Дела радне зоне 1 Инд.зона Крагујевац и радне зоне 2 Лепеница–Складишни центар – Теретни терминал“);
- 2 донета плана генералне регулације (Измена и допуна ПГР „Насеља Палилуле“, Измена и допуна ПГР „Насеља Ердоглија - Багремар“);
- 6 планова детаљне регулације у процедури (Измена и допуна дела ПДР „Застава аутомобили“ – кп бр. 425 КО Крагујевац 2; ПДР „Зона становања Мали Багремар“; ПДР „Радна зона Влакча – Чумић“; ПДР Просторне културно-историјске целине „Комплекс Војно-техничког завода у Крагујевцу“ – зона I; ПДР „Парк шума Кошутњак“; ПДР „Акумулације Дрезга“);
- 10 планова генералне регулације у процедури (Друга измена и допуна ПГР „Центар-Стара варош“; Измена и допуна ПГР „Насеља Вашариште“; Измена и допуна ПГР „Насеља Добре воде-Бубањ“; ПГР „Насеља Аеродром“; ПГР „Радна зона Крагујевац и зона пословања“; ПГР „Насеља Денино брдо“; ПГР „Насеља Виногради“; ПГР „Насеља Угљешница са Авала-Голиш-Липе“, ПГР „Насеља Станово“; ПГР „Насеља Корићани“);
- 5 разматраних Урбанистичких анализа (примена чл. 60 Закона; у случају позитивног мишљења Комисије следи израда Урбанистичког пројекта);
- 26 разматраних Урбанистичких пројеката (20 је потврђено; објављено на званичном сајту града Крагујевца: <https://kragujevac.ls.gov.rs/tekst/2197/urbanisticki-projekti.php>). Још два урбанистичка

пројекта (за потребе кориговања трасе I и II фазе Северне обилазнице) разматрана су на републичкој Комисији за стручну контролу урбанистичког пројекта (Агенција за просторно планирање и урбанизам РС) и потврђена од стране надлежног министарства (МГСИ). Од 20 потврђених урбанистичких пројеката, 8 је било за потребе урбанистичко-архитектонске разраде површина и објеката јавне намене: амфитеатра на језеру Бубањ; кружног тока на државном путу IB реда у Станову; обданишта „Лептирић“; објекта МЗ „Шумарице“ и „Белошевац“; депоа Историјског архива; легата Љубице Филиповић; комплекса локалног спортског центра „Јадран“ у Вашаришту.

Такође, у току 2024. године, по захтеву Комисије, једном се састајао и Радни тим Комисије за планове за питања из области саобраћаја (формирао Закључком Комисије на основу чл. 52 Закона и чл. 14. Правилника о начину и поступку избора чланова комисије...), са задатком давања стручног мишљења, за поједина сложена питања из области саобраћаја, а с обзиром да Комисија у свом саставу нема стручњаке из ове области. Радни тим је дао значајан допринос формирању стручног мишљења Комисије у конкретним случајевима.

Генерално се може закључити да је ово била година спровођења претходно донетих планских докумената (с обзиром да је у претходним годинама завршен циклус израде и доношења директно спроводивих планских докумената – планова генералне регулације, који покривају територију Генералног урбанистичког плана), али истовремено и отпочињања новог циклуса регулационог планирања територије градског подручја, кроз ревизију (усклађивање, кроз измену и допуну или нову израду) прве групе планова генералне регулације (12 ПГР-ова), са новим Генералним урбанистичким планом (ГУП) „Крагујевац 2030“, донетим крајем 2023. године.

Ово се најбоље види по доступним подацима о изградњи и припреми за изградњу на локацијама које су биле предмет разматране урбанистичко-техничке документације и урбанистичких анализа, односно по подацима надлежне управе о издатим грађевинским дозволама и локацијским условима (за грађевинске парцеле и комплексе на којима је могуће директно спровођење планских докумената, односно које су претходно биле предмет урбанистичких анализа и урбанистичких пројеката). Према овим подацима, Град Крагујевац тренутно има око 2200 стамбених јединица и око 30.000 нето m² пословног простора у изградњи, у великим грађевинским комплексима. Према подацима о издатим грађевинским дозволама, долази се до још око 500 станова у изградњи на мањим локацијама у дисперзији, тако да се број стамбених јединица пење на око 2700. У процедури прибављања дозволе (и припреми за ту процедуру) је још око 2000 стамбених јединица и око 25.000 нето m² пословног простора. Локације у припреми са собом носе капацитет од око 1000 стамбених јединица и око 15.000 нето m² пословног простора. То је укупно 5700 стамбених јединица и 70.000 m² пословног простора. У питању су приватне инвестиције. Немам податак колико је од поменутог броја стамбених јединица и површине пословног простора, тренутно доступно на тржишту некретнина.

Оно на чему је потребно радити кроз будуће планске документе и њихово спровођење је: афирмисање високо вредне архитектуре која генерише додатну вредност изграђеног простора; афирмисање зелених и природом инспирисаних решења; афирмисање, уређење и очување јавних градских простора; климатски сензитивно планирање/дизајн; повећање површине, али и квалитета зеленила на парцели (остваривање прописаног еколошког индекса парцеле); примена традиционалних метода у планирању и изградњи (проветреност, осунчаност и осенченост локације, заштита визура...); одржива урбана мобилност и афирмисање немоторних кретања; третман атмосферских вода (у граду, али и на парцели); урбана безбедност; уштеда у енергији и др.

2.2. ПЛАНСКИ ДОКУМЕНТИ

На територији Града Крагујевца важи укупно око 150 докумената просторног и урбанистичког планирања, од тога: око 110 планова детаљне регулације (рачунајући и измене и допуне основних

планова), 37 планова генералне регулације (рачунајући и измене и допуне основних планова), 1 генерални урбанистички план и 1 просторни план града. Територију града у једном делу (КО Ђурисело) обухвата и Просторни план подручја посебне намене ИК брзе саобраћајнице I6 реда од Крагујевца до везе са ДП Ia реда A5/E-761.

а) Најважнији документи урбанистичког планирања:

У 2025. години очекује се наставак започетог новог циклуса регулационог планирања територије градског подручја, кроз ревизију (усклађивање са ГУП Крагујевац 2030), друге групе планова генералне регулације (12 ПГР-ова), према следећим приоритетима:

- **Први приоритет (6 ПГР-ова):** ПГР „Насеља Петровац“; ПГР „Насеља Шумарице“; ПГР „Насеља Мале пчелице“ (обједињено целине I и II); ПГР „Насеља Сушица, Сушички поток, Загорско насеље“; ПГР „Нова Колонија - Пивара“; ПГР „Метино брдо - Бресница“ (укључујући и Кошутњачки вис);
- **Други приоритет (6 ПГР-ова):** ПГР „Насеља Белошевац и Ждраљица“; ПГР „Насеља Ердеч“; ПГР „Насеља Велико поље - Грошница“; ПГР „Насеља Маршић“; ПГР „Насеља 22.децембар, Илина вода, Илићево“; ПГР „Насеља Теферич“.

Од планских докумената у процедури (6 планова детаљне регулације и 10 планова генералне регулације), сматрам да је најважнија **Друга измена и допуна ПГР „Центар-Стара варош“**. Кроз основни ПГР „Центар-Стара Варош“ (2012. год; прва измена и допуна 2014. год.), настављен је дотадашњи тренд раста обима трансформације централног градског ткива. Град је очигледно закаснио (10 так година) да одреагује одговарајућим урбанистичким мерама и плански утврђеним смерницама испрати запажене трендове, као и да нађе механизам да се рационално супротстави утицају тржишних фактора на планирање, посебно на урбану обнову.

И урбана обнова из периода примене ПГР „Центар-Стара варош“ (2012-2024/5), често је предмет критике грађана, али и струке. Када се критички оцењује урбана обнова остварена у овом периоду, морају се имати у виду тржишне основе, друштвени и економских услови у којима се она одвијала. Пратећи трендове повећаног прилива средстава и изражене тражње за становима, планирани су и урбанистички параметри прихватљиви за дате друштвено-економске услове. Тако је плански подржана тржишна тенденција за трансформацијом нерационално искоришћеног скупог урбаног простора и заменом некавалитетног стамбеног фонда квалитетним, уз повећање густине становања и опште изграђености блокова (који се углавном састоји од парцела неуједначеног облика и површина), као и оптерећење постојећих система саобраћајне и комуналне инфраструктуре. Последица оваквог планирања је прилична неуједначеност габарита и волумена на нивоу парцела и блокова (који се реализују углавном директном применом ПГР, без додатних композиционо-обликовних анализа на нивоу блока или потеза), а последично и немогућност амбијенталног, функционалног, па и нивелационог повезивања слободног простора у унутрашњости блока (који се постепено трансформише у компактан блок). Овим се ствара утисак преизграђености блоковске структуре (и када то није случај) и смањује могућност квалитетног коришћења унутрашњег слободног простора на нивоу блока. Остали ефекти урбане обнове (без арбитража да ли су позитивни или негативни) су: интензивирани јавни приходи на име доприноса за уређивање грађевинског земљишта и пореза на имовину (који би по правилу требало да се утроше на опремање подручја урбане обнове одговарајућом инфраструктуром, комуналним објектима и урбаном опремом), као и рационализација градског грађевинског подручја (усмеравање инвестиција у подручје урбане обнове, уместо ширење зона становања на нове неизграђене површине).

Закон о планирању и изградњи је дао системске претпоставке за ниво Плана генералне регулације (ПГР) као основног плана који може директно (једноставно) да се спроводи. Искуства и перспективе многих градова (можда пре свих Београда) са овим концептом изразито су негативна. Није много

другачије ни у Крагујевцу, посебно у његовој централној зони, пре свега у зонама становања густина А.2 (око 150 ха у обухвату више ПГР-ова), а посебно у ПГР "Центар-Стара Варош" који је највише инвестиционо нападнут (око 100 ха) и где је интензиван процес урбане обнове нанео највише "ожилјака" урбаној слици града. Ова својеврсна "урбана акупунктура", као последица реализације урбане обнове на насумично распоређеним и уситњеним парцелама (у складу са потребама и могућностима инвеститора), без стрикних примена планских ограничења везаних за грађевинске парцеле које су предмет урбане обнове (или урбане трансформације), а по свему судећи и недовољно добро задатих ограничења кроз правила уређења и грађења у плановима, сада представља болну слику већине наших градова у којима се одвија процес урбане обнове, па тако и Крагујевца. То ипак значи да је грешка не само "локална", већ и "системска", и да је потребно брзо преиспитати даљу примену и могућност даље разраде планских докумената (ПГР-ови), као и континуираност планирања по овом концепту.

Изналажење новог модела за даљу урбану обнову централне градске зоне један је од наших најзначајнијих планских задатака у предстојећем периоду.

Сматрам да је у сарадњи Градског урбанисте са градском управом надлежном за послове планирања, кроз сет програмских задатака које су континуирано припремане за обрађивача планског документа (ЈП Урбанизам-Крагујевац) и редовне састанке и дискусију са представницима обрађивача и надлежних градских управа (укључујући и управу за послове урбанизма), дат добар инпут за израду квалитетног планског документа, чија нас стручна контрола очекује у 2025. години.

6) Најважнији документи просторног планирања:

Просторни план града Крагујевца (Одлука о изради плана у припреми)

Сматрам да је 2025. година крајњи рок за започињање израде најважнијег планског документа за читаво административно подручје града, Просторног плана града Крагујевца (у даљем тексту: ППГ). Одлука за израду овог плана, иако је била иницирана од стране надлежне градске управе и прошла стручно мишљење Комисије за планове, није до сада стигла до Скупштине града. Ипак, Буџет Града за 2025. годину обезбеђује средства за израду овог плана, па се очекује доношење одлуке за израду и отпочињање израде ППГ током 2025. године. Актуелни ППГ усвојен је 2009. године, а плански основ му је представљао Просторни план Републике Србије (у даљем тексту: ППРС) из 1996 год., чији је плански хоризонт била 2010. година. Након овог донет је ППРС са планским хоризонтом до 2020 (још увек актуелан, иако истеклог планског хоризонтал), са којим наш ППГ није накнадно усклађиван. Већ преко три године у процедури усвајања је нови ППРС са планским хоризонтом до 2035. Пошто се очекује скоро доношење овог ППРС, постоји реална бојазан да ће град Крагујевац два планска циклуса каснити за стратешким планским документом Републике Србије.

Када је актуелни ППГ рађен (2008-2009.год.) биле су недоступни дигитални катастарски планови (ДКП) ванградског подручја, тако да план није рађен на нивоу катастарких парцела (размера 1:2500-1:5000), већ на дигиталној ортофото подлози (тачност 40 cm/pixel) и топографским подлогама (1:25000 и 1:50000). Ово је било посебно проблематично код одређивања грађевинског подручја сеоских насеља, за које је ово извршни и једини спроводиви плански документ за будућу изградњу на плански опредељеном грађевинском земљишту, тако да има много непрецизности, што доводи до проблема у спровођењу плана.

Осим што није усклађиван са ППРС, као ни са Регионалним просторним планом Шумадијског, Поморавског, Рашког и Расинског управног округа (у даљем тексту: РПП) који је донет 2015.год., након доношења ППГ нису рађене измене и допуне планског документа, како би се плански верификовале планиране или реализоване интервенције у простору, већ су плански основ за њих представљали планови детаљне регулације (трасирање Северне обилазнице града, трасирање пруге Собовица – Крагујевац, формирање индустријских зона "MIND Park", "Siemens" и Цветојевац),

односно просторни планови подручја посебне намене (трасирање брзих саобраћајница Крагујевац-Мрчајевци/веза на "Моравски коридор" и Крагујевац-Топола/веза на "Вожд Карађорђе"; уређење и заштита сливног подручја акумулације Гужа и предела изузетних одлика "планина Рудник"). Такође, важно је да ППГ буде усаглашен и са актуелним стратешким документима који се раде у складу са Законом о планском систему РС (План развоја града Крагујевца за период 2021-2031; Стратегија развоја урбаног подручја града Крагујевца и општина Аранђеловац, Баточина, Кнић, Лапово, Рача и Топола; и многи други развојни документи). Осим тога, социјалне, економске, планске, законске и друге околности су значајно измењене у периоду од 2008/9 (када је рађен и донет актуелни ППГ) до данас, што свакако има утицаја и на промене које се дешавају (или се очекују) у простору.

ППГ је посебно је битан за ванградско подручје, за које је ово једини спроводиви плански документ. Законом је утврђена обавеза израде уређајних основа сеоских насеља (у актуелном плану из 2009. то није рађено), што ће дугорочно решити проблем урбанистичке регулације ванградског подручја. Последњим изменама и допунама Закона о планирању и изградњи („Службени гласник РС“ бр. 62/23 – самостални чл. 81. ст. 2), обавезују се јединице локалне самоуправе да у року од четири године од дана ступања на снагу овог закона (04.08.2027.год.) донесу планске документе који се могу директно применити, односно на основу којих се могу издати локацијски услови, а који ће обухватити минимум 70% територије грађевинског подручја те јединице локалне самоуправе. Како ППГ није рађен на катастарској подлози и у форми Уређајних основа села, он заправо и није директно спроводив, тако да је неопходно да у овом року донесемо нови ППГ са Уређајним основама села, које (са осталим директно спроводивим плановима) покривају законски проценат укупног планираног грађевинског подручја на територији града. ППГ се по закону може израђивати и доносити по фазама (што се посебно односи на Уређајне основе села, које се не морају једновремено израђивати и доносити).

Просторни план подручја посебне намене Спомен-парка „Крагујевачки октобар“ (иницијатива)

У складу са Закључком Градског већа, бр. 350-1158/22-V, Град Крагујевац се у октобру 2024. године још једном обратио Републичком заводу за заштиту споменика културе у вези са покретањем Иницијативе за ревизију границе Спомен-парка „Крагујевачки октобар“, са циљем очувања и унапређења овог знаменитог места од изузетног значаја, као и решавања конфликта у простору, који су последица неусаглашености границе Спомен-парка, фактичког стања на терену, актуелног планског третмана простора у овим границама и просторно-развојних потреба града.

Наиме, последњим изменама и допунама Закона о планирању и изградњи („Службени гласник РС“ бр. 62/23 – чл. 35. став 9), прописује се да „у границама заштићеног подручја природе и непокретног културног добра од изузетног значаја, Просторни план подручја посебне намене (ППППН) са елементима детаљне регулације доноси Влада“. Ово директно дерогира право јединице локалне самоуправе да доноси урбанистичке планове у границама НКД од изузетног значаја, а самим тим и да врши ревизију (измену и допуну, или доношење новог) ППР-а „Централни градски парк Шумарице“, који у целости обухвата територију Спомен-парка. Надлежност локалне самоуправе преузима Агенција за просторно планирање и урбанизам РС, као носилац израде ПППН са елементима детаљне регулације (који доноси Влада Уредбом), док локална самоуправа нема ингеренције над процесом израде и доношења овог планског документа.

С тим у вези, сматрам да је сада одлична прилика да се, у складу са смерницама из важећих планских докумената (*Регионални просторни план Шумадијског, Поморавског, Рашког и Расинског управног округа, Просторног плана града Крагујевца (ППГ), Генералног урбанистичког плана „Крагујевац 2030“, Плана генералне регулације „Централни градски парк Шумарице“, наглашавају потребу за ревизијом границе Спомен-парка*), али и са актуелним катастарским и фактичким стањем на терену, изврше неопходне ревизије границе Спомен-парка (у форми ревизије Одлуке из 1979. год., или на

неки други законом прихваћен начин). Врло је важно да се у нови циклус планирања Спомен-парка, уђе са ревидираним елементима заштите овог значајног градског простора, који ће бити имплементирани у директно спроводиви плански документ (ППППН са елементима детаљне разраде). Оправдана је бојазан да ћемо даљим одлагањем неопходне ревизије границе, отворити врата за нове просторне конфликте и нове проблеме у реализацији планских докумената, који су се дешавали у претходном периоду.

Просторни план подручја посебне намене просторне културно-историјске целине „Комплекса Војно-техничког завода у Крагујевцу“ (иницијатива)

У децембру 2024. године, Градском урбанисти се обратио Републички завод за заштиту споменика културе у вези са покретањем Иницијативе за израду Просторног плана подручја посебне намене просторне културно-историјске целине „Комплекса Војно-техничког завода у Крагујевцу“. Комплекс Војно-техничког завода (ВТЗ) је утврђен за просторну културно-историјску целину (ПКИЦ) Одлуком Владе РС из 2014. године, док је за непокретно културно добро од изузетног значаја утврђен Одлуком Народне скупштине РС из 2016. године.

Последњом изменом и допуном Закона о планирању и изградњи („Сл. гласник РС“ бр. 62/2023 – чл.35. ст.9), прописује се да *„у границама заштићеног подручја природе и непокретног културног добра од изузетног значаја, Просторни план подручја посебне намене са елементима детаљне регулације доноси Влада“*. Ово директно дерогира право јединице локалне самоуправе да доноси урбанистичке планове у границама непокретног културног добра од изузетног значаја, а самим тим и да врши ревизију (измену и допуно) важећих планова генералне и детаљне регулације, или доношење новог планског документа у чијем обухвату је утврђена ПКИЦ од изузетног значаја. То значи да надлежност јединице локалне самоуправе преузима Агенција за просторно планирање и урбанизам РС, као носилац израде Просторног плана подручја посебне намене са елементима детаљне регулације (који Уредбом доноси Влада Републике Србије), док јединица локалне самоуправе нема ингеренције над процесом израде и доношења овог планског документа. Такође, у члану 21. Закона о планирању и изградњи, наглашено је да се Просторни план подручја посебне намене доноси за подручја која захтевају посебан режим организације, уређења, коришћења и заштите простора, а нарочито за подручја са природним, културно-историјским или амбијенталним вредностима, односно са могућношћу коришћења туристичких потенцијала.

У важећим планским документима (ГУП „Крагујевац 2030“; ПГР „Насеља Белошевац и Ждраљца“; ПДР „Матичне локације Стара Застава“; ПДР „Милошев венац 2“; ПДР „Матичне локације групе Застава“) и важећим стратешким документима (Стратегија развоја урбаног подручја града Крагујевца и општина Баточина, Лапово, Рача Кнић, Топола и Аранђеловац; Стратегија интегралног урбаног развоја централног градског подручја Крагујевца; План развоја града Крагујевца за период 2021-2031.године; Програм локалног економског развоја града Крагујевца за период 2024 - 2026.година), препознат је изузетан значај ПКИЦ „Комплекса Војно-техничког завода у Крагујевцу“, за заштиту културног, а посебно индустријског наслеђа, али и за одрживи развој туристичких потенцијала града Крагујевца и читавог Шумадијског округа.

Успостављање нових садржаја, уз амбијентално интегрисање кроз регулацију, обликовање и материјализацију, и без нарушавања споменичних својстава просторне целине, свакако би деловало проактивно на унапређење степена атрактивности и повећање броја посетилаца Војно-техничког завода. Интегративним учешћем нових садржаја у даљој промоцији просторне целине (што је и суштина њеног проглашења за културно добро од изузетног значаја) и њиховим усмеравањем ка оним наменама и функцијама који ће увећати број и интензитет интеракција, увећаваће се и број оних који би га посетили, а последично и његова одрживост.

У вези са претходним, сматрам (а то је и мишљење експерата из Републичког завода, надлежних за простор ВТЗ) да се израдом Просторног плана подручја посебне намене ствара једини исправни

оквир за доследну реализацију визије урбане обнове, регенерације и одрживог развоја ове просторне целине од изузетног значаја, и добија обавезујући плански документ, који обухваћено подручје конституише као јединствену просторну и развојну целину, истовремено га штитећи од потенцијалних фактора угрожавања и дајући смернице за решавање конфликта у простору.

Након упућивања предлога Иницијативе Републичком заводу и њиховог позитивног мишљења, иста би била упућена Агенцији за посторно планирање и урбанизам РС, као надлежној институцији за покретање даље законске процедуре (поступак доношења Одлуке о изради планског документа и разматрање могућности финансирања израде плана из буџетских средстава Републике Србије).

Просторни план подручја посебне намене инфраструктурног коридора државног пута I реда (мотопут) бр. 14 (иницијатива)

Иако првобитно предмет Просторног плана подручја посебне намене инфраструктурног коридора државног пута I реда „Вожд Карађорђе” („Сл.гласник РС” бр. 62/24), након јавног увида у овај плански документ, из њега је избачена везна саобраћајница Крагујевац (Северна обилазница) – Топола („Вожд Карађорђе”), која се наставља на крак Топола – Младеновац – Мали Пожаревац (веза на Е-75 / А1). С тим у вези, Град Крагујевац, заједно са општинама Топола и Рача, иницирао је (у складу са Закључком Градског већа, бр. 350-1839/24-V) израду посебног планског документа ове саобраћајнице, ПППН са елементима детаљне регулације, који ће створити плански основ за њену директну реализацију (без додатне планске разраде). Последњом изменом и допуном Уредбе о категоризацији државних путева („Сл.гласник РС” бр. 24/24) ова саобраћајница добила је ранг државног пута I реда – мотопута М14 (Топола – Крагујевац).

Уз планирану попречну везну саобраћајницу између западноморавског (Е-761, А5) и великоморавског (Е-75, А1) коридора (Баточина – Крагујевац – Кнић – Катрга; сада мотопут М15), везна саобраћајница по правцу север-југ (Мали Пожаревац – Младеновац – Аранђеловац / Топола – Крагујевац; сада мотопут М13 и М14), комплетира била мрежу државних путева и омогућила одговарајући ниво услуге саобраћаја на овом простору, при чему је важно што све ове саобраћајнице имају исте пројектне параметре (брзе саобраћајнице - 2+2 саобраћајне траке, 100 km/h). Овим се стварају плански услови за потпуно саобраћајно интегрисање Крагујевца у простор Србије, што се и према новом Просторном плану Републике Србије (ППРС) сматра једним од главних предуслова бржег привредног и социјалног развоја централне Србије.

Паралелно са иницирањем овог ПППН, Град Крагујевац је током 2024. године израдио и донео План детаљне регулације “Саобраћајнице у наставку ул. Белодримске до Северне обилазнице града Крагујевца”, на коју би (преко нове петље “Опорница” на Северној обилазници) прикључак са мотопута М14, осим на Северну обилазницу (сада део мотопута М15), требало да се истовремено оствари и на мрежу градских магистрала, односно мрежу државних путева који пролазе кроз градско подручје (ул. Белодримска – ул. Владимира Роловића – ул. Шукина/Авалска ул.). Зона укрштаја саобраћајнице у наставку Белодримске ул. са Северном обилазницом (петља “Опорница”), која уједно представља и зону укрштаја мотопута М14 са Северном обилазницом, разрађена је кроз урбанистичко-технички документ рађен за потребе корекције трасе II фазе Северне обилазнице.

Просторни план подручја посебне намене Предела изузетних одлика “Планина Рудник” (иницијатива)

Влада Републике Србије (05 број: 110-12302/2024 од 12.12.2024. године), на основу Закона о заштити природе, донела је Уредбу о проглашењу Предела изузетних одлика “Планина Рудник”, “Сл. гласник РС”, број 99/24 (у даљем тексту: Уредба). Претходно је Министарство заштите животне средине, на својој интернет страници обавестило јавност о поступку покретања заштите природног подручја прве категорије Предео изузетних одлика (ПИО) “Планина Рудник”, уз објављивање извода из Студије заштите Предела изузетних одлика “Планина Рудник” (Завод за заштиту природе Србије),

чиме су, на основу Закона о заштити природе, били испуњени услови за покретање поступка заштите овог природног подручја.

ПИО „Планина Рудник“ заузима територије града Крагујевца и општина Горњи Милановац и Топола. На територији града Крагујевца обухвата катастарске општине Каменица, Котража, Љубичевац, Рамача, Страгари, Угљаревац и Маслошево. Укупна површина ПИО износи 10.019,80 ha, од чега је на територији града Крагујевца 5.823,10 ha (58,11% површине ПИО).

На основу вредновања простора, процењено је да ПИО испуњава услове за заштиту као заштићено подручје прве категорије – заштићено подручје међународног, националног, односно изузетног значаја. Подручје планине Рудник препознато је и као предложено подручје од значаја за Европску заједницу (pSCIs) „Рудник планина“, а представља и део потенцијалног подручја од посебне заштите (pSPA) „Рудник-Гружа“ – ова подручја представљају део еколошке мреже Натура 2000 у складу са прописима Европске уније.

На подручју ПИО издвојене су посебне просторне целине са режимима заштите првог, другог и трећег степена. Подручје под режимом заштите I степена заузима 0,14%, а под режимом заштите II степена 2,07% заштићене површине. У просторним целинама са различитим режимима заштите прописују се и опште и посебне забране и ограничења радова и активности, у складу са Законом о заштити природе и Уредбом.

Скупштина града Крагујевца је још 2014. године, препознајући изузетан значај и развојни потенцијал планине Рудник, донела *Одлуку о усвајању стратешког Мастер плана одрживог развоја планине Рудник* („Службени лист града Крагујевца“ бр. 45/2014), у циљу економског и инфраструктурног развоја овог подручја.

Како је у важећем Просторном плану Републике Србије за период 2010-2020.год., Просторном плану Републике Србије за период 2021-2035.год., који је у процедури доношења, Регионалном просторном плану за подручје Шумадијског, Поморавског, Рашког и Расинског управног округа (2014.год.), Просторним плановима обухваћених ЈЛС (град Крагујевац, општине Топола и Г.Милановац), као и у Стратешком Мастер плану одрживог развоја планине Рудник (од 2014. до 2024.год.), препознат значај планине Рудник, као подручја за заштиту природних вредности, културног наслеђа и животне средине, али и одрживи развој туристичких потенцијала, сматрам да се изразом *Просторног плана подручја посебне намене ПИО „Планина Рудник“* ствара једини исправни оквир за доследну реализацију визије одрживог развоја овог заштићеног подручја и добија обавезујући плански документ, који обухваћено подручје конституише као јединствену просторну и развојну целину, без обзира на административне границе јединица локалне самоуправе, истовремено га штитећи од потенцијалних фактора угрожавања (неконтролисана градња, експлоатација минералних сировина и други индустријски процеси који представљају ризик за изазивање акцидентних ситуација, угрожавања природе и животне средине).

У прилог овоме иде и последња измена и допуна Закона о планирању и изградњи („Службени гласник РС“ бр. 62/23), где се у чл. 35. ст. 9. заштићено подручје у смислу одредби закона којим се уређује заштита природе, везује за израду просторног плана подручја посебне намене (у даљем тексту: ППППН) са елементима детаљне регулације, који доноси Влада РС. Такође, у чл. 21. Закона, наглашено је да се ППППН доноси за подручја која захтевају посебан режим организације, уређења, коришћења и заштите простора, или подручја одређена Просторним планом РС или другим просторним планом за подручје са природним, културно-историјским или амбијенталним вредностима, односно са могућношћу коришћења туристичких потенцијала.

Такође, у чл. 17. Уредбе о проглашењу Предела изузетних одлика „Планина Рудник“, наглашава се да ће се планска документа која се доносе уз претходну сагласност министра за послове заштите животне средине, а која се односе на коришћење природних ресурса и простора у заштићеном

подручју Предела изузетних одлика „Планина Рудник“, усагласити са Просторним планом Републике Србије, овом Уредбом и Планом управљања (доноси га Управљач на период од десет година, у року од 10 месеци од ступања на снагу ове Уредбе). За Управљача ПИО „Планина Рудник“, Уредбом је одређена Градска туристичка организација Крагујевац.

Са претходним у вези, град Крагујевац (заједно са општинама Топола и Горњи Милановац), припремио је Иницијативу за израду ПППН Предела изузетних одлика „Планина Рудник“, коју је након усаглашавања потребно упутити Агенцији за просторно планирање и урбанизам РС, као надлежној институцији за покретање даље законске процедуре (поступак доношења Одлуке о изради планског документа и разматрање могућности финансирања израде плана из буџетских средстава Републике Србије).

Просторни план подручја посебне намене слива акумулације „Гружа“ *(нацрт плана у процедури стручне контроле)*

Ово је други пут у последњих десетак година да се приступа изради планског документа сливног подручја регионалне акумулације водоснабдевања „Гружа“ (први пут се одустало у фази јавног увида нацрта од даљег процесуирања овог плана). Сматрам да највећи проблем за израду и доношење овог плана представљају дијаметрално супротни ставови о коришћењу акумулације између Града Крагујевца (који користи највећи део ове акумулације за водоснабдевање) и Општине Кнић (на чијој територији се налази читава акумулација са I и II зоном заштите, а која готово и да не користи ову акумулацију за водоснабдевање, већ јој је приоритет развој туризма у приобаљу и на води, што није у складу са Законом и подзаконским актима из области водопривреде, а водоснабдевање је основна намена акумулације; друга намена ове акумулације значајна за Општину Кнић је наводњавање интензивних пољопривредних површина, што такође може бити проблематично са аспекта водоснабдевања). Ово је питање, које мора да се реши на нивоу носиоца јавних политика две локалне самоуправе, иначе ће епилог доношења плана бити исти као и пре десетак година.

Неспорно је примарно коришћење акумулације за водоснабдевање, а затим и за управљање режимом малих вода и поплавним таласом. У којој мери и на који начин је могуће коришћење акумулације за наводњавање, каква ће бити геометрија зона санитарне заштите и акваторије, које ће бити коте максималног и нормалног успора, које ће бити обавезујуће мере заштите, а које мере санације читавог сливног подручја (чије досадашње коришћење у озбиљној мери девастира овај систем водоснабдевања, ненадокнадив за град Крагујевац), као и друга питања од значаја за израду плана, требало је да определи студијска документација коју је израдио Институт „Јарослав Черни“.

Међутим, Студија управљања акумулацијом, коју је израдио Институт, а која је приложена у документационој основи Нацрта плана који је био предмет прве стручне контроле, имала је доста пропуста и неусаглашености са законом и подзаконским актима из области водопривреде (посебно са важећим *Правилником о начину одређивања и одржавања зона санитарне заштите изворишта водоснабдевања*, „Сл. гласник РС“, 92/2008 - чл. 21-23, који детаљно прописује одређивање зона санитарне заштите акумулације површинске воде из које се захвата вода за јавно водоснабдевање), као и са Водним условима (Републичка дирекција за воде), Санитарним условима (Министарство здравља) и Одлуком о изради плана, који прописују одређивање водног земљишта у оквиру зоне I и II санитарне заштите акумулације, у односу на коти максималног успора, а на основу Елабората о зонама санитарне заштите изворишта, што није уређено. Ефекат оваквог третмана зона санитарне заштите (који је из Студије преузео и Нацрт плана) може лако бити интензивирање непланске градње на обалама акумулације, а не њено спречавање.

У овом тренутку, Нацрт плана је враћен обрађивачу (ИАУС, Београд) на корекцију, у складу са Извештајем о стручној контроли, након чега ће (а пре упућивања у даљу процедуру прописану Законом) бити поново обављена стручна контрола од стране Комисије МГСИ.

Оно што је евидентирано као велики проблем за спровођење планских мера и правила (након доношења плана) је непостојање „кровне“ институције за управљање овим регионалним системом водоснабдевања. У складу са законом, потребно је да то буде посебно јавно предузеће, које би управљало не само акваторијом, квалитетом воде и водопривредним објектима, већ и зонама заштите акумулације (бар I и II зоном, уз контролу III зоне, т.ј. сливног подручја).

Просторни план Републике Србије од 2021-2035. године (у процедури доношења)

У претходном периоду (од објављивања нацрта ППРС у априлу 2021.год.) било је изузетно битно изборити се за позицију града Крагујевца у урбаном систему Републике Србије. Према доступним информацијама (Извештај Комисије за планове МГСИ о обављеном јавном увиду у нацрт ППРС, са ставовима Комисије о поднетим примедбама града Крагујевца у процедури јавног увида) највећи део примедби града на нацрт ППРС је прихваћен. Упућене примедбе су се директно односиле на плански развој нашег града и његовог регионалног подручја утицаја, у делу плана који се бавио развојем урбаног система Републике, где је град Крагујевац био деградиран у односу на ранг који је стекао у претходним циклусима планирања (1996. и 2010.), када је у мрежи урбаних центара тај ранг увек делио са Нишом и Новим Садом. Инсистирали смо да је неопходно да се Крагујевцу не само врати, већ и унапреди и додатно афирмише претходно стечени статус, тако што ће се:

- као урбано подручје у рангу изједначити са Новим Садом и Нишом.
- дефинисати зона урбане агломерације (нивоа око 250.000 становника у директном, а око 500.000 у ширем гравитационом подручју), која је везана за урбано подручје Крагујевца.
- извршити повезивање на доминантне осовине развоја Републике, пре свега кроз планско потенцирање „шумадијско-ибарске“ (националне) осовине развоја, која повезује Београдски метрополитен, Шумадију и Косово, а такође повезује Крагујевац са великоморавском и западноморавском примарном осовином развоја. У складу са давањем значаја овој развојној осовине, неопходно је дати и адекватан третман саобраћајној мрежи на овом правцу (веза Крагујевац – Топола – Младеновац – Мали Пожаревац/Е-75; веза Крагујевца са ибарском осовином посредством „лепеничко-гружанског“ коридора).

Ови наши захтеви су већ имали утицај на израду и реализацију претходно поменутих Просторних планова подручја посебне намене, који се односе на значајне инфраструктурне системе националног и регионалног значаја.

2.3. ОСТАЛЕ АКТИВНОСТИ ИЗ ОБЛАСТИ ПЛАНИРАЊА И ИЗГРАДЊЕ

а) Израда, доношење и имплементација стратегија, развојних планова, студија, програма, регистара и платформи:

Стратегија развоја урбаног подручја града Крагујевца и општина Баточина, Лапово, Рача, Кнић, Топола и Аранђеловац (Одлука о усвајању Стратегије објављена у „Сл. листу града Крагујевца“ бр. 20/24):

Стратегија је рађена у оквиру програма „ЕУ Про +“ у периоду 2022-2024. година. Стратегија је током 2024.године донета синхронизовано по обухваћеним локалним самоуправама.

Значај Стратегије је у томе што дефинише заједничке правце развоја свих обухваћених локалних самоуправа (у складу са дефинисаним правцима развоја Републике Србије и локалних самоуправа), и предлаже заједничке циљеве, начине деловања и олакшавања спровођења заједничких пројеката урбаног развоја. Циљ израде Стратегије је да допринесе одрживом развоју обухваћене територије, заснованом на подстицању иновативне, нискоугљеничне и циркуларне економије, затим да допринесе прелазу на чисту енергију, улагањима у зелену и плаву инфраструктуру, прилагођавању

климатским променама, резилијентности урбаних подручја, одрживој урбаној мобилности и осталим савременим и неопходним аспектима урбаног развоја, а све кроз промовисање принципа јачања социјалне компоненте, интегралног и партиципативног приступа развоју, што подразумева укључивање и координацију сва три сектора (јавног, приватног и цивилног). Осим тога, Стратегија поставља и приоритете одрживог територијалног развоја, све у складу са 17 Глобалних циљева одрживог развоја (SDG).

Крајем фебруара 2024.године UNOPS и ЕУПро+ су објавили резултате јавног позива за достављање предлога интегралних пројеката проистеклих из територијалне Стратегије. Прихваћена су оба пројекта које је предложио Град Крагујевац:

1. Пројекат „Шумадија Connect: подстицање територијалног развоја кроз иновације и валоризацију културног наслеђа“ (прималац гранта: РЕДАСП)

- Рок: 15.децембар 2025. (18 месеци).
- Циљ пројекта: Ревитализација индустријског наслеђа старе „Војнозанатлијске школе“ у оквиру комплекса ВТЗ и њена интеграција у креативно-образовни центар.
- Посебни циљеви пројекта: побољшање услова за формирање центра за креативну индустрију, образовање и уметност, јачање предузетништва, иновација и зелене економије; оснивање колаборативне управне јединице за валоризацију културног наслеђа и изградња капацитета; јачање урбаног идентитета Крагујевца.
- Очекивани резултати пројекта: реконструисана и опремљена зграда некадашње школе и отворени простор платоа испред школе; основан и опремљен Креативно-образовни центар (за иновативне и креативне радионице); основан организациони субјекат одговоран за управљање културним наслеђем; израђен План валоризације и очувања културно-историјског наслеђа (до маја 2025.).
- Директни корисници: ЈЛС (град Крагујевац и општине Шумадијског УО); Средња школа „КАК“ – смер култура, уметност и јавност информација; ФИЛУМ – смер уметност, дизајн и унутрашња архитектура; Економски факултет; НВО; РЕДАСП; институције заштите споменика културе; стручњаци и удружења архитеката и уметника (индиректни корисници).

2. Пројекат „У част прошлости, обликовање будућности: израда студије предизводљивости за ревитализацију Машинске радионице у ВТЗ“ (прималац гранта: Град Крагујевац)

- Рок: 22.септембар 2025. (15 месеци).
- Циљ пројекта: Израда претходне студије изводљивости за ревитализацију Машинске радионице у оквиру комплекса ВТЗ.
- Очекивани резултати пројекта: израда и доношење Претходне студије оправданости за ревитализацију Машинске радионице; формирано саветодавно тело које репрезентује интерес привреде (бизнис сектор) и цивилног сектора (НВО).
- Директни корисници: Град Крагујевац; РЕДАСП; Универзитет у Крагујевцу; НВО (Удружење „Арсенал фест“ и др.); институције заштите споменика културе; привреда, цивилни сектор, (индиректни корисници).
- Пројектни задатак: Као следећи корак у напорима за ревитализацију, потребно је одредити будућу намену са економског, културног и друштвеног становишта. Не постоји само једно решење нити један сценарио за будући развој овог објекта и ширег подручја. Узимајући у обзир економске, друштвене и културне карактеристике града Крагујевца, потребно је развити неколико различитих сценарија будућег развоја како би заинтересовани актери имали довољно идеја да изаберу најбоље. Након што заинтересоване стране добију све могуће опције, изабраће ону која има најбоље карактеристике и ствара највеће социо-културно-економске промене за друштво уз најниже трошкове инвестиције (без обзира на изворе финансирања) и без негативних ефеката на објекат и ширу околину. Додатни аспект је План за ревитализацију који би био развијен у конкретним корацима, у складу са

предложеним пословним моделом и најреалнијим планом за прикупљање средстава. На крају, након што се заинтересоване стране усагласе, следећи корак је Комуникациони план како би се обезбедила шира подршка друштва уз кампању која би пружила валидне аргументе зашто је промена неопходна и какве ће користи бити створене, уз истовремено осигурање учешћа и активације заједнице.

План одрживе урбане мобилности града Крагујевца (ПОУМ - SUMP):

Одржива урбана мобилност је нови концепт у планирању саобраћаја у градовима, који подразумева развој транспортног система у складу са урбаним развојем града. План одрживе урбане мобилности обухвата: унапређење функционисања саобраћаја у граду кроз сагледавање постојећег стања инфраструктуре и потреба грађана; спровођење мера за побољшање саобраћаја и смањење његових негативних утицаја на животну средину; смањење потрошње енергије и уређење града који ће бити погодан и пријемчив за живот.

Планске мере обухватају: управљање мобилношћу (мобилиту манаџмент); промену навика и понашања људи; оптимално искоришћене постојеће капацитете, уз динамику изградње нове и побољшање постојеће транспортне инфраструктуре. Основна планска мера је: стимулисање кретања јавним градским и приградским саобраћајним системима и немоторизованим видовима саобраћаја, уз дестимулисање коришћења индивидуалних путничких аутомобила; примена принципа „Нове урбане агенде”.

Град Крагујевац је своју политику одрживог равномерног развоја и стварања услова за квалитетан живот становника у претходних десетак година озваничио усвајањем низа стратешких докумената/политика на локалном нивоу који су индиректно или директно повезани са одрживим развојем и одрживом урбаном мобилношћу. Иако у овом тренутку не постоји стратешки документ који дефинише конкретне мере које доприносе развоју одрживе урбане мобилности (ПОУМ), имамо више докумената који су резултат транснационалних пројеката, а који се односе на е-мобилност, зелену транзицију, интегрални урбани развој и др., као и низ локалних стратегија из области одрживог развоја, саобраћаја, енергетске ефикасности и др.

Уважавајући претходно, Град Крагујевац је као национални представник, а по предлогу надлежног Министарства грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре (у међувремену, координацију програма из области одрживе урбане мобилности преузела је новоформирана Агенција за просторно планирање и урбанизам Републике Србије), ушао у реализацију “UNDA 15th Tranche Project”, пројекта UN Habitat, који обухвата израду ПОУМ града Крагујевца, који ће трајати до децембра 2026.године. Финализација ПОУМ се очекује у току 2026.године, уз нашу обавезу да континуирано (на сваке три године) вршимо ревизију ПОУМ.

Пројекат би требало да максимално укључи градске званичнике, институције и друге релевантне стејкхолдере, позивајући се на принцип „co-development” и „co-implementation”, уз приоритизацију могућих акција и интервенција из ове области. Претходно је неопходно утврдити шта је у фокусу градских интереса за решавање проблема из области одрживе урбане мобилности: планирање и реализација инфраструктуре за развој бицикличког, пешачког и стационарног саобраћаја, као и зеленог јавног транспорта; форсирање нискоугљеничне мобилности, посебно у централној зони града; увођење брзих трака за јавни (аутобуски) саобраћај; стварање прецизне регулативе из области одрживе урбане мобилности; смањење великог учешћа аутомобилског саобраћаја, пре свега у центру града; увођење других транспортних модалитета у јавни градски превоз и др.

Израда првог ПОУМ града Крагујевца и инкорпорирање локалних политика из ове области (паметна, одржива и е-мобилност, зелена транзиција и др.) у овај документ, представљаће модел другим локалним самоуправама за креирање локалне политике одрживе урбане мобилности.

Платформа "Буди део Плана" (<https://budideoplana.rs>):

Платформа „Буди део Плана” је развијена у сарадњи између Града Крагујевца и НАЛЕД-а на пројекту „Ка већем учешћу јавности у просторном и урбанистичком планирању у Србији”. Ово је још један национални пилот пројекат у коме учествује град Крагујевац. Крагујевац овим постаје први град који је подигао транспарентност израде локалних планских докумената, где грађани и правна лица могу у реалном времену да добијају обавештења од покретања иницијативе за израду/измену планског документа до његовог доношења, пратећи све фазе израде и доношења планске документације. Платформа чини процес планирања знатно транспарентнијим, а сви заинтересовани имају могућност да правовремено реагују и утичу на одлуке о уређењу и изградњи свог града. Функционална вредност платформе је и та што ће она бити главно место за размену информација између заинтересованих страна и локалне самоуправе у процесу планирања, уз максималну подршку принципима партиципативног и колаборативног планирања. Пројекат је трајао до средине 2024. године, након чега је платформа требало да настави да се користи уз администрирање локалне самоуправе.

Израда Студије урбаног дизајна и формирање Савета за унапређење јавног простора (иницијатива):

Урбани дизајн представља скуп просторних и обликовних компоненти, које чине утисак о граду, пре свега фокусирајући се на видљиве делове објеката и простора између њих, попут паркова, отворених простора, мостова и улица, тротоара и шеталишта, историјских делова града, водених површина, дрвећа, вегетације и зелених површина, осветљења, сигнализације, урбаног мобилијара итд, као и њиховог појединачног али и интегративног приступа обликовању, ради стварања функционалног, атрактивног и безбедног градског амбијента. Ради коначног утиска о граду, потребно је успоставити одређене принципе урбаног дизајна, а то су односи према реду, пропорцији, размери, симетрији, ритму, контрастима, детаљима, материјализацији итд.

До сада се теми урбаног дизајна јавног простора приступало у оквиру израде урбанистичких планова, уз препознавање потребе за израдом урбанистичко-техничке и пројектне документације, повезујући ову тему са урбанистичко-архитектонском разрадом микролокација или уређењем партера, али не и са квантитативним и квалитативним нормативима, стандардима и условима за димензионисање и обликовање јавних простора, који би аргументовано подржали комплекснији и адекватнији приступ тој теми. Отуда и три најчешћа питања у јавности попут: Ко је одговоран за дизајн јавних простора? Зашто град изгледа овако нескладно и неуређено? Има ли прописаних стандарда којих се мора држати онај ко обликује јавни простор?

Урбани дизајн се мора посматрати као инструмент који фрагменте града повезује у целину, градећи вредности, „дух места” и слику културног предела, који чини структуру града. Овим се успоставља оквир за процесе који доводе до социјалне кохезије грађана и успешног развоја заједнице.

Циљеви израде Студије урбаног дизајна:

- формирање сета критеријума (стандарди, нормативи, препоруке) за поступање са јавним простором;
- сагледавање потенцијала постојећих јавних простора;
- унапређење постојеће урбанистичке и архитектонске праксе у домену планирања, пројектовања и уређења јавних простора;
- афирмација идентитета Крагујевца путем урбаног дизајна јавних простора;
- активирање нових, квалитетних, атрактивних јавних простора;
- афирмација Крагујевца као зеленог града;
- афирмација безбедног кретања у јавном простору;
- повећање могућности за интеракцију и комуникацију грађана.

Због будућег унапређења јавног простора и реализације пројеката од јавног интереса, предлагем следеће системе (механизме) за контролу квалитета уређења јавних простора града Крагујевца:

- *формирање (мултидисциплинарног) Савета (Комисије)*, који ће се бавити анализама и могућностима унапређења јавних простора града, интегрално посматрати ширу просторну целину у којој се налази разматрани јавни простор, и у односу на то дати прецизне смернице за даљу реализацију тог јавног простора.
- по потреби, *стручна расправа* – организација стручне расправе (са или без презентације) за потребе унапређења јавног простора, уз обавезу обрађивача да се изјасни према сугестијама и примедбама стручне јавности (а према записнику са стручне расправе).
- по потреби, спровођење *„конкурса за дизајн“* (према Закону о јавним набавкама) - конкурс предвиђа награде и откупе у складу са значајем простора, врстом конкурса и тренутним финансијским могућностима града.
- израда *Студије урбаног дизајна*.

Контрола квалитета уређења јавних простора не мора нужно да се одвија кроз стручну расправу и/или конкурс, већ може и кроз неки други модел „консултативног процеса“ (анкете, интервјуи, округли столови, фокус-групе, прикупљање предлога путем интернет странице и други модели којима се прибављају информације о потребама и ставовима стручне и заинтересоване јавности у вези са уређењем јавног простора), у складу са законом.

Формирање Регистра „brownfield“ локација

У складу са Законом о планирању и изградњи, локалне самоуправе су дужне да припреме и Агенцији за просторно планирање и урбанизам РС доставе податке о „brownfield“ локацијама на својој територији, с обзиром да је Агенција надлежна да успостави и води јавно доступни Регистар „brownfield“ локација у РС. „Brownfield“ локације су локације индустријских и комерцијалних садржаја које се не користе у дужем временском периоду, а имају потенцијал за урбану обнову.

Град Крагујевац нема званичан Регистар „brownfield“ локација, па је неопходно да га, у складу са законским обавезама, припремимо. У претходном периоду, за потребе пројекта „Унапређење инвестиционог амбијента у граду Крагујевцу“ (РЕДАСП), као и за потребе иницијативе Владе РС за спровођење стратегије за привлачење ИТ компанија и стручњака из земаља погођених ратним дешавањима у Источној Европи, направљен је прелиминарни регистар доступних „greenfield“ и „brownfield“ локација у јавној својини, на којима је могућа изградња станова и пословних простора. На укупно 10 локација, евидентирано је око 20 грађевинских парцела/комплекса (од 1 до 10 ha), укупне површине око 50 ha (око 90% у својини града, остало у државној својини).

6) Израда и реализација програма, акција и пројеката Зелене транзиције (развој зелене инфраструктуре):

У циљу промоције глобалних циљева одрживог урбаног развоја, као и примене зелених решења за последице убрзаних климатских промена у граду, односно повећања резилијентности (отпорности) града на климатске промене, започети су бројни пројекти везани за „зелену транзицију“, односно развој зелене инфраструктуре, користећи оквире који даје Генерални урбанистички план „Крагујевац 2030“, као и оквире Зелене агенде за западни Балкан (Декларација из Софије, 2020.год.) и других политика Републике Србије везаних за „зелену транзицију“ (области: декарбонизација - клима, енергетика, мобилност; циркуларна економија – одржива производња и потрошња; смањење загађења – ваздух, вода, земљиште; одржива пољопривреда и здрава храна; биодиверзитет).

Зелена инфраструктура је стратешки планирана мрежа функционално повезаних природних и блиско-природних елемената, чије се пројектовање, подизање, коришћење и одржавање спроводи

на начин којим се обезбеђују еколошке, економске и друштвене користи кроз природна, биодиверзитетски заснована решења.

Увођење „еколошког индекса“ у планске документе:

Као посебна мера за допринос очувању и унапређењу зеленила у планским документима града, од новог ГУП „Крагујевац 2030“ (а кроз његову планску разраду, плановима генералне регулације) у обавези је примена еколошког индекса. Увођењем планираног еколошког индекса парцеле, инвеститор се обавезује да допринесе еколошким функцијама парцеле приликом изградње, обезбеђујући не само минималан проценат зеленила у директном контакту са тлом, већ и примењујући високо зеленило, зеленило на крову и/или фасади, обезбеђујући одговарајући проценат порозних површина (за упијање кишнице), примењујући системе за управљање атмосферским водама и др. Задата вредност еколошког индекса се може постићи комбинацијом више интервенција које доприносе унапређењу еколошких карактеристика простора, и не стриктно појединих. Шире посматрано, примена еколошког индекса даће несумњиви допринос на нивоу града када су у питању митигација (ублажавање) климатских промена и адаптација на климатске промене.

Пројекат “Праведна зелена транзиција на Западном Балкану” (“Just Green Transition” - JGT):

Прихватањем Зелене агенде за западни Балкан и усвајањем сета закона и политика из ове области, Република Србије је покренула низ активности и пројеката везаних за JGT. Политике на националном нивоу потребно је „спустити“ и на регионални и локалн ниво. Припрема и доношење нових стратешких и планских докумената у граду Крагујевцу представља одличну прилику да се принципи JGT уграде у њих и тако креира модел за друге локалне самоуправе у Србији.

Захваљујући Географском факултету Универзитета у Београду, који је учесник “Horizon Europe” програма (EU грант програм, за период 2021-2027.год.), Град Крагујевац је постао учесник “Horizon” пројекта “GreenFORCE” (пројекат траје до средине 2025.год.). Овај пројекат се фокусира на “први стуб” Зелене агенде (чисти извори енергије и заштита климе), а посебно на аспект праведне транзиције у сектору паметне и одрживе мобилности. У оквиру истраживачке студије на примеру града Крагујевца, покушаће да се покаже како би интеграција предложених решења у иновативно управљање коришћењем земљишта, урбани дизајн и планирање, могла смањити оптерећење животне средине у урбаним зонама, повећати приступачност јавном превозу, побољшати његов квалитет и коришћење и промовисати одрживе обрасце урбане мобилности.

Основни концепт пројекта везан је за процену трансформације система јавног градског превоза од конвенционалног ка еколошки одрживом (зелени јавни превоз – без угљеника), у смислу распореда станица, дефинисања траса (“bus rapid transit”), употребе енергената (e-bus, метан, гас), повећања удела коришћења јавног превоза, демотивисања употребе индивидуалних возила, смањења загађења и др. Ова процена би требало да буде и саставни део Плана одрживе урбане мобилности града Крагујевца.

Резултати истраживања допринеће: интегралном сагледавању законодавног и планског оквира као предуслова за предложена саобраћајна решења, као и утицаја на животну средину, економских ефеката на буџет града, друштвених ефеката и др.; сагледавању узрочне везе између промене врсте и методе организације јавног превоза и повећања брзине комуникације, квалитета и безбедности саобраћаја, квалитета животне средине и исплативости предложених решења (кроз мерљиве индикаторе који се односе на време путовања, потрошњу горива, приступачност дестинацији, коефицијенте комуникације, број превезених путника, трошкове функционисања система јавног транспорта, загађење ваздуха и сл.).

Наставак сатрадне са Географским факултетом представља пројекат „Urban Nexus: Empowering Local Governance in the Western Balkan (UrbanEX – WB)” у оквиру Програма размене знања (Know-how

Exchange Programme - KEP), који се финансира из средстава CEI фонда при EBRD, а чији је задатак да подржи трансфер стручности, добрих пракси и упоредне процене између јавних/приватних субјеката из ЕУ и одабране локалне самоуправе, са циљем јачања капацитета и техничке помоћи у различитим областима (аплицирање и учешће у ЕУ пројектима, припрема стратешких документа...).

Програми Светске банке

Кроз учешће града Крагујевца у програму *„Зелени, резилијентни градови, удобни за живот“* (у организацији Светске банке - WB), упознајући се са dobrим праксама и искуствима зелене транзиције из региона и Европе, и добијајући нова сазнања у планирању зеленог и резилијентног развоја градова, спроводили смо одговарајуће активности са циљем препознавања, приоритизације, планирања и буџетирања капиталних пројеката града Крагујевца из области нискоугљеничног и резилијентног урбаног развоја. Препознати су приоритетни капитални пројекти града из области: енергетске ефикасности, водоснабдевања, управљања атмосферским водама, одрживе урбане мобилности, управљања отпадом и обновљивих извора енергије, са процењеним трошковима реализације и предложеним извором финансирања сваког пројекта.

Практични наставак овог пројекта је *пројекат који финансира SECO* (Швајцарски државни секретаријат за економске послове), а имплементира Светска банка (почевши од 2025.године), који ће се бавити дизајном и уређењем више јавних простора у нашем граду.

Овај пројекат је у вези и са пројектом *„Развој локалне инфраструктуре и институција – LIID“* (финансира га Међународна банка за обнову и развој), који је усмерен ка адаптацији на климатске промене, а кроз реализацију „зелених“ инвестиција, које препознају предности које природа (уз технолошки напредак) може да донесе урбаном развоју и одрживој урбаној мобилности, а које су препознате и у локалним планским документима, уз максималан социјални и еколошки бенефит од реализације ове инвестиције. Инвестиције се односе на: рехабилитацију и реконструкцију саобраћајне инфраструктуре; изградњу инфраструктуре за немоторни саобраћај и јавни транспорт; смањење утицаја климатских промена и повећање отпорности на климатске промене; унапређење животне средине; одрживу урбану мобилност. Период реализације пројекта је до краја 2028.године. Вредност пројекта за које је аплицирао град Крагујевац (улице Владимира Роловића и Белодримска, од ул. Авалске до ул. Шестог пука; улице Гушићева и Слободе, од ул. Змај Јовине до Шукине ул.) износе око 3,5 милиона долара. Веза SECO пројекта са LIID пројектом се састоји у модуларној надградњи LIID пројекта кроз сродне SECO пројекте, који су у међусобној функционалној и урбанистичкој корелацији.

Природом инспирисана решења (*Nature-based solutions – NBS*)

Кроз учешће града Крагујевца у пројекту *„Зелени градови Србије“* (у организацији Владе краљевине Холандије), користећи знања и искуства холандских експерата и сагледавајући имплементиране иновације из области зелене инфраструктуре, као и кроз друге пројекте са сличном тематиком, дошло се до бројних идеја како да се допринесе побољшању крагујевачког урбаног окружења.

За израду зелених кровова (интензивних, полуинтензивних, или екстензивних, у односу на дебљину земљаног супстрата за раст и развој биљака), зелено-плавих кровова (доприносе управљању отицања атмосферских вода у урбаном простору), зелених зидова и вертикалних башти, дато је више предлога, од „зелене санације“ постојећих јавних објеката, преко изградње нових „зелених“ јавних објеката. Дати су и предлози уређења девастираних и запуштених потеза дуж водотокова и напуштених линијских инфраструктурних објеката, у форми линијских паркова, као што су: корито реке Лепенице, са бициклистичком стазом на потезу од „Метро“-а до Козујева; корито реке Угљешнице са бициклистичком стазом на потезу од Петровца до ушћа Угљешнице у Лепеницу; ренатурализација и активирање осталих водотокова, као линијских паркова и делова мреже „зелене“ инфраструктуре; уређење напуштене индустријске пруге на потезу од Војно-техничког завода до

Ремонтног завода у Медни, као линијског парка са бициклическом стазом; посебно партерно и пејзажно уређење корита Лепенице у зони између Милошевог венца и Војно-техничког завода и др. Такође, дати су предлози уређења других парковских зелених површина: наставак уређења парка на језеру Бубањ; тематско уређење Великог парка (музеј на отвореном); парк скулптура (на простору уз галерију Коке Јанковића); уређење делова Спомен парка (у складу са важећим планским документом и условима републичког завода за заштиту споменика културе, уз претходно решене имовинске односе – ботаничка башта; језеро Шумарице; санкалиште...); парк српско-израелског пријатељства (пored споменика у Централној радионици); планирани насељски паркови на Метини и Денином брду; парк-шума „Кошутњак“; и др.

Такође, Град Крагујевац је донео Закључак којим се приступа активностима на организовању и уређењу јавних зелених и других јавних површина, на територији Града, кроз формирање рекреативних оаза намењених активном одмору, забави и рекреацији грађана различите животне доби. Уређење простора кроз формирање рекреативних оаза има за циљ: усвајање активног, здравог и креативног начина живота, као и развијање еколошке свести грађана. Рекреативне оазе могу бити: рекреативне зоне трећег доба - намењене најстаријим суграђанима (шах табле, терен за боћање, простор за сениор фитнес и др.); теретане на отвореном (за младе, старе и особе са инвалидитетом); дејча игралишта (за најмлађе); пешачке, трим, ролер, скејт и бициклическе стазе; пет паркови; пикник зоне; урбане баште; зелене оазе (вртови са фонтанама, кишним, цветним и/или вертикалним баштама и сл.) и др. И овде се промовише партиципативни приступ (укључивање грађана, пре свега становника насеља у коме се врши интервенција у јавном простору). У првој фази (током 2024. године) реализовано је око 15 рекреативних оаза (пет паркови, рекреативне зоне трећег доба и сл.).

Осим тога, израђен је програм ревитализације и уређења урбаних џелова (предложене су 24 локације, од којих је за прву фазу реализације препознато 9). Урбани џелови су запуштени јавни простори мањих димензија (али велике употребне, социјалне и еколошке вредности), у којима је потребно да се десе интервенције мањег обима, а у циљу трансформације простора у место сусрета грађана и ширења културних садржаја. Принцип партиципације грађана (становника насеља у којима се планирају интервенције у јавном простору) и овде би требало да буде обавезан (учешће у избору локација и планираних садржаја), с обзиром да је полазна основа да се ови простори креирају уз учешће и по мери грађана – будућих корисника, тако да буду у складу са социјалним и урбаним контекстом локације. Крајњи циљ је повећање квалитета живота у тим деловима града, нарочито у оним који тренутно имају мали број квалитетно уређених јавних простора. Грађани би требало да учествују и у уређењу, али и одржавању ових простора, а све на принципима одрживог развоја.

У циљу промоције потенцијалних решења за последице убрзаних климатских промена у градовима, односно повећања резилијентности градова на климатске промене и примене зелених решења у уређењу градова и архитектури, извршена је анализа локација кишних башти (препознато је 15 потенцијалних локација, од којих је реализован пилот-пројекат на јавној површини испред објекта „Дубровник“). Отворена је идеја да се у наредном периоду настави са реализацијом кишних башти на одређеним локацијама, а са циљем: смањења могућности поплава у градовима (локализована контрола атмосферских вода и последица урбаних поплава); повећања површина под урбаним зеленилом и претварања ових површина у места окупљања; повећања социјалне кохезије међу грађанима (укључивање локалне заједнице); смањења угљеничног отиска и стварања позитивног ефекта на микроклиму. Улога кишних башти је да: прихвати атмосферске воде (које у себи садрже загађиваче) и префилтрира штетне супстанце; тренутно складишти воду и растеређује мрежу атмосферске канализације, чиме аутоматски смањује последице „урбаних поплава“ у градовима; спорим упијањем воде кроз порозно земљиште, кишне баште одлажу отицање воде у реке, чиме такође спречавају поплаве, али и обогаћују подземне водне ресурсе (фонд подземних вода); обогаћује биодиверзитет (у кишним баштама се саде жбуње и траве отпорне на сушу и влагу) и пружа станиште и исхрану животињама у граду (птице, инсекти); побољшава микроклиму, умањује последице климатских промена, односно умањује ефекат „топлог острва“ израженог у централним градским зонама, где доминира „сива инфраструктура“.

Новим ГУП-ом „Крагујевац 2030“ обезбеђено је да урбане баште постану део система зелених површина на градском подручју, а ову планску обавезу треба да наставе и планови генералне регулације који представљају даљу планску разраду ГУП-а и његових генералних урбанистичких решења. До сада су планским документима за урбане баште опредељене локације у Спомен-парку и на Кошутњачком вису. Нови ГУП отвара могућности и за опредељивање других локација за урбане баште на градском подручју. У том смислу, неопходно је извршити детаљну анализу потенцијалних локација урбаних башти, и кроз одговарајућу студију, дефинисати методологију за формирање, уређење, коришћење и управљање урбаним баштама, као и за доделу појединачних парцела корисницима. Урбане баште су "живи простори" у насељеном урбаном ткиву, који имају важну улогу у повезивању грађана са природом у урбаном окружењу. Оне промовишу интеракцију између корисника, стамбеног окружења и животне средине, и доприносе побољшању културе становања (социјална кохезија становништва, развијање идентитета заједнице, повећавање креативности и активности и др.), што су битне вредности грађанског друштва, па је због тога неопходно подићи свест стручне и шире јавности о овом урбаном концепту. Ово подразумева урбанистичко планирање урбаних башти, како не би остале неформална урбана акција и ванрегулаторна пракса, упркос свом социјалном, пејзажном, еколошком, па и економском доприносу.

У вези са претходним, неопходно је да релевантне градске управе наставе са планским развојем града, са нагласком на одговарајуће буџетско програмирање, планску и пројектну разраду зелених решења, што представља услов за ефикасну реализацију оваквих пројеката. Како се за увођење принципа зеленог урбаног дизајна на површинама и објектима остале намене не можемо везати само за деловање тржишта, неопходна је активна политика града која се фокусира на обезбеђивање одговарајућег амбијента који ће подстицати развој пројеката зелене инфраструктуре. Ово се односи на доношење планских докумената и других прописа који препознају зелену градњу: нпр. умањење доприноса за уређење грађевинског земљишта и друге подстицајне мере у случају изградње објеката на начин којим се смањује емисија гасова са ефектом стаклене баште, користе еколошки сертифицирани грађевински материјали и опрема, ефикасно користе ресурси, користе обновљиви извори енергије, смањује продукција и повећава коришћење отпада од грађења и рушења (принцип циркуларне економије) и сл., што доводи до унапређења квалитета живота корисника, заштите животне средине и одрживости. Све ово подразумева и развијање ефикасне методологије праћења реализације и ефеката примене зелених решења, кроз релевантне градске институције.

ц) Програми и пројекти урбанистичког, архитектонског, композиционог, партерног и пејзажног уређења градског подручја:

Пројекат урбане обнове и регенерације просторне културно-историјске целине „Војно-технички завод“

Доношењем градске Одлуке о урбаној обнови и регенерацији просторне културно-историјске целине „Војно-технички завод“, дат је формални оквир за стварање основа за предузимање мера и активности на урбаној обнови и регенерацији овог простора, односно за упознавање јавности са тенденцијама града да ради на овом пројекту, препознатом као стратешки пројекат кад је у питању ребрендирање и идентитет нашег града. Прва активност коју је град Крагујевац предузео након доношења Одлуке, било је спровођење међународног урбанистичко-архитектонског конкурса за избор урбанистичко-архитектонског решења комплекса Војно-техничког завода (у даљем тексту: ВТЗ), као и наставак израде Плана детаљне регулације комплекса ВТЗ (зона I), у складу са програмским задатком проистеклим из изабраних конкурсних решења (6 награђених и откупљених конкурсних решења).

У оквиру G2G ("government to government") фазе пројекта "Зелени градови Србије" (у организацији Владе краљевине Холандије), где је на наш захтев, као тема ове фазе пројекта узета урбана обнова и регенерација комплекса ВТЗ, као стручну подршку добили смо господина Тома Аусемса, експерта

са изузетним практичним искуством стеченим на оперативном руковођењу пројектима рехабилитације комплекса индустријског наслеђа у Холандији, сличним по капацитету, намени и урбаном контексту. Господин Аусемс је у три наврата боравио у Крагујевцу (2023. и 2024. год.) и том приликом је одржано више радионица на којима је заинтересованим странама из сва три сектора пренео своја искуства у планирању, реализацији, управљању и брендирању оваквих комплекса, те нас усмерио како да сагледамо визију и дугорочни концепт развоја простора ВТЗ.

У марту 2024.године прихваћена су оба пројекта које је предложио град Крагујевац у оквиру јавног позива UNOPS и ЕУПро+ за достављање предлога интегралних пројеката проистеклих из Стратегије интегрисаних територијалних инвестиција - ИТИ (Стратегија развоја урбаног подручја града Крагујевца и општина...): „Шумадија Connect: подстицање територијалног развоја кроз иновације и валоризацију културног наслеђа" и „У част прошлости, обликовање будућности: израда студије предизводљивости за ревитализацију Машинске радионице у ВТЗ" (више о овим пројектима дато је у одељку 2.3.а – поднаслов „Стратегија развоја урбаног подручја...").

Други јавни позив за подношење предлога пројеката за наставак спровођења Стратегије ИТИ (спроводилац СКГО) очекује се у априлу 2025. године. Пројекти морају да имају интегрисану компоненту (својим значајем или обухватом надилазе локалну интервенцију), а пожељно је да представљају функционалну надградњу претходно одобрених пројеката из области валоризације индустријског и културно-историјског наслеђа и развоја регионалне туристичке понуде и производа, па се очекује да и они буду везани за просторну целину и објекте у оквиру ВТЗ.

Градско веће је за потребе реализације пројеката из овог јавног позива образовало посебан *Пројектни тим*, чији су чланови представници Града (8), РЕДАСП (3), институција заштите споменика културе (2), Универзитета у Крагујевцу (1) и НВО (1). Такође, Град је образовао и *Радни тим* за израду пројектног задатка и конкурсне документације за расписивање јавне набавке за израду техничке документације и извођења радова на реконструкцији објекта Машинска радионица у ВТЗ, чији су чланови представници Града (8), ЈП Урбанизам (7) и Завода за заштиту споменика културе (2), са роком до фебруара 2024.године.

Град Крагујевац у улози партнера, део је програма URBACT IV који представља део Циља Европске територијалне сарадње политика Структурних фондова за период 2021-2027. Наиме, Град Крагујевац учествује у *URBACT IV Пројекту „DARING Cities" (Дигиталне и стварне алијансе за урбану регенерацију: иновативни и умрежавањем унапређени градови)*. Рок за имплементацију пројекта је јун 2026. године. С обзиром да је тема пројекта везана за урбану регенерацију, и да смо имали могућност да пројекат вежемо за специфичну просторну целину или пројекат урбане регенерације, определили смо се да то буде комплекс „Војно-техничког завода". Може се рећи да овај комплекс у историјском и архитектонско-урбанистичком смислу има и међународни (европски) значај, па смо сматрали да је прави избор да баш њега укључимо у овај европски пројекат са тематиком урбане регенерације, с обзиром да је урбана регенерација овог комплекса један од стратешких, у исто време и један од најкомплекснијих и најсвеобухватнијих пројеката који су дугорочно пред градом Крагујевцем. Мисија URBACT-а је да омогући градовима да раде заједно и развију одржива и интегрисана решења за своје урбане изазове, умрежавањем, учењем из међусобних искустава и идентификовањем добрих пракси за побољшање локалних урбаних политика и унапређење институционалних капацитета градова. Очекивани резултати: 1) Усвојене Студија преносивости, План комуникације (на нивоу мреже) и Инвестициони план; 2) Успостављање URBACT локалних група сачињених од представника кључних заинтересованих страна.

Сматрам да је (осим претходно поменуте израде посебног планског документа - ПППН ПКИЦ „Комплекса Војно-техничког завода у Крагујевцу"), а с обзиром на очигледан шири јавни интерес, за овај простор потребно *иницирати утврђивање (посебног) значаја за Републику Србију, у складу са законом*.

Пројекти и програми уређења јавних градских простора

Потез "Продор"

Реконструисани Трг Војводе Радомира Путника (отворен у новембру 2023. године) представља прву фазу реализације централног градског трга на потезу "Продор", за чије даље уређење и обликовање је потребно наставити са активностима на формирању урбанистичко-архитектонског решења и изради урбанистичке и техничке документације. Развој урбанистичке идеје "Продор" (првобитно "Зелени продор") започео је још 1961. године, доношењем планског документа којим је формиран коридор који попречно повезује основне регулационе правце централне градске зоне са објектом Скупштине града, чиме овај објекат (лоциран ван традиционалног градског центра) постаје тежиште шире градске зоне, а потез "Продор" доминантан просторни и функционални потез који формира најужи центар града, повезујући старо и ново градско језгро са потезом традиционалне главне улице. Након овога урбанистичка идеја "Продор" постаје окосница свих даљих планова који дефинишу ужи и шири захват, карактер и капацитет градског центра, и основ за реализацију капиталних објеката (стамбеног, пословног и јавног карактера) у овом простору. Идеја је да комплетан отворени простор буде намењен искључиво немоторизованом саобраћају (пешацима, пре свега), а да намене и садржаји површина и објеката обезбеде да "Продор" испуни улогу главног друштвено-забавно-културног центра града. Програми и урбанистичка решења (након основног решења из 1961. и значајно измењеног из 1971., 2003. године је спроведен међународни урбанистичко-архитектонски конкурс, који је испраћен изградом и доношењем одговарајућих планских докумената), континуирано су стављани на "проверу времена", али су и парцијално реализовани.

Сматрам да је у овом тренутку приоритетни програм уређење слободног простора на потезу хотел "Крагујевац" – робна кућа "Београд, на коме је привремени паркинг простор и релативно неуређене зелене површине (које се делимично и привремено користе према посебним програмима за заузимање јавних површина), и коме очигледно недостаје садржај који би обезбедио испуњење функције главног градског центра (Трг Светог Ђорђа). Овај слободни простор, повезан са новоформираним Тргом Војводе Радомира Путника и традиционалном пешачком зоном, обједињујући постојеће и генеришући нове садржаје (можда и уз наглашавање потеза одговарајућим реперним објектима), формирао би јединствени главни градски центар у "Продору", као животној тачки градског језгра, истовремено дајући граду метрополитанску атмосферу и архитектонску препознатљивост.

Не мање важан је и програм реализације подземне јавне гараже на Тргу Слободе - испред Скупштине града (већ је била предмет *Јавног позива за учествовање у поступку доделе концесије за финансирање, пројектовање, изградњу, управљање и одржавање јавних гаража на територији града Крагујевца*, који на жалост није резултирао избором концесионара), капацитета око 350 паркинг места у две подземне етажне. Реализација гараже подразумева и уређење градског трга изнад ње и његову функционалну и обликовну интеграцију са суседним јавним површинама.

Сматрам да потез "Продор", као вероватно најважнији јавни простор са аспекта јачања културног, регионалног и метрополитанског идентитета града и формирања повољне слике градског културног предела, треба да буде предмет урбанистичког или архитектонског конкурса, који ће (након 20-так година) преиспитати програме и урбанистичка решења "Продора", стављајући их на "проверу времена", и одредити оптимална решења за повећање степена атрактивности и активирање свих потенцијала овог простора по питању садржаја и намене, физичке структуре и обликовања, али и модела и типологије програмског развоја. Измештање аутомобилског, јавног и стационарног саобраћаја из овог простора, као и нова саобраћајна решења у контактном и ширем подручју, представљају свакако један од највећих изазова за успешно ремоделовање потеза "Продор".

Просторна целина "Милошев венац"

Просторна целина "Милошев венац" са објектима старог Крагујевца из времена династије Обреновића (середина и друга половина 19. века), представља културно-историјско језгро града и темељ државе Србије. Уређење простора "Милошевог венца" у целини представља највећи јавни интерес, који се испољава у два основна вида: унутрашњи вид интереса је потреба Крагујевца да уреди своје културно-историјско језгро; спољни вид интереса је стварање услова за презентацију овог простора као језгра државности, историјског и културног суверенитета Србије. Овај вид подразумева укључивање Републике Србије у коришћење и уређење простора, на основу *утврђивања (посебног) значаја за Републику Србију, у складу са законом*. Такође, подразумева адекватну споменичку и амбијенталну заштиту просторне културно-историјске целине и објеката који чине "Милошев венац": дворски комплекс династије Обреновић - Амицин и Кнез Михаилов конак, Шарени и Милошев конак (археолошки остаци), Гимназија и Народни музеј; комплекс градске Тржнице; комплекс Књажевско-српског театра са Музичком школом; комплекс који чине објекти Женске школе, Татар конака, Радничког дома, "Њива" и "Конак"; Мали парк са спомеником палим Шумадинцима; комплекс Цркве Св.Духа и Старе Скупштине (са друге стране реке Лепенице).

На жалост, прослава 200 година Престонице (2018.) и 200 година од рођења Кнеза Михаила (2023.) нису на прави начин искоришћене за промоцију концепта заштите и уређења овог знаменитог простора. Оно што је свакако у наредном периоду неопходно урадити је припремити својеврсни „меморандум“ којим би се трајно дефинисао карактер простора и захтеви његовог унапређења, као основ за дугорочни пројекат рехабилитације и презентације "Милошевог венца".

Програми везани за рад Комисије за изградњу, подизање и одржавање споменика

За потребе разматрања реализације одлуке о подизању *споменика Кнезу Михаилу*, израђено је идејно урбанистичко решење дела дворског комплекса у оквиру "Милошевог венца" (са непосредним окружењем). Како је важећим планским документом предвиђена израда урбанистичког пројекта за интервенције у заштићеном простору (просторна целина "Милошев венац" - под претходном заштитом, али у непосредном окружењу споменика културе од великог значаја), ово идејно урбанистичко решење би требало да представља програмско-пројектни задатак за израду одговарајуће урбанистичко-техничке документације. Идејно решење дало је предлог партерног уређења и озелењавања простора између Гимназије, Народног музеја, Кнез Михаиловог и Амициног конака ("дворски комплекс"), бавећи се и могућношћу интеграције овог простора са комплексом Градске тржнице и Малог парка (ПКИЦ "Старо градско језгро"), али и са осталим урбанистичким подцелинама "Милошевог венца". Предложене интервенције у овом простору отвориле би могућност квалитетне допуне програма из области културе и туризма, уз формирање атрактивног и свима доступног јавног простора (уз неопходну контролу приступа појединачним садржајима, према потреби), који интегрише све контактне садржаје.

Идејно урбанистичко решење Трга код хотела „Зеленгора“ је израђено за потребе разматрања реализације одлуке о подизању *споменика Драгиши Недовићу*. Трг је послужио као просторни оквир за подизање споменика. Након што је одрађен предлог идејног решења, Градско веће је (на предлог Градоначелника), донело Закључак о учешћу јавности у просторном уређењу локације под радним називом "Боемски трг Драгиша Недовић" у Крагујевцу, а у циљу "укључивања и консултовања грађана у стварању амбијента за квалитетнији и естетски уређенији живот". С тим у вези, објављен је Јавни позив, који је осим анкетања грађана преко званичних друштвених мрежа града, укључивао и учешће грађана (али и стручне јавности и академске заједнице) на јавној трибини. Сви предлози, примедбе, мишљења и сугестије прикупљени путем анкете и јавне трибине, размотрени су, оцењена је њихова оправданост, и у складу са прихваћеним примедбама кориговано предложено идејно решење.

Овај пример спровођења "*консултативног поступка*", који подразумева партиципацију грађана и учешће јавности у уређењу и обликовању јавног простора, треба да буде модел за све сличне

интервенције у јавном простору. Ово би требало да инспирише грађане да колективно осмишљавају јавне просторе, који представљају језгра сваке заједнице, чиме се јачају везе између људи и места која заједнички користе, што стимулише и позитивне социјалне ефекте. Ово је колаборативни процес помоћу којег можемо капитализовати средства, инспирацију и потенцијал локалне заједнице, у циљу стварања јавног простора који побољшава урбану виталност града, што је опште добро које сви подједнако делимо. Овакве "иновативне урбане акције" трансформишу јавни простор, преиспитују га и мењају, вођене иницијативом. Тако промена простора постаје динамичан процес, смањује урбане конфликте и ставља грађанина у домет урбаних акција. Даље развијање „културе дијалога“ између носиоца јавних политика града и грађана, треба да охрабри грађане да узму активну улогу у процесима одлучивања везаним за креирање јавног простора, али генерално и за урбани развој града.

Остали јавни простори

У 2024. години, за потребе израде планске и урбанистичко-техничке документације, као и за потребе друге аналитичке и студијске документације, одрађени су пројектни задаци или програмска решења за следеће јавне просторе:

- Археолошки парк "Тодорчево" (за потребе израде планског документа за локацију "Сервис 2");
- Парк језеро Бубањ (за потребе израде урбанистичког пројекта Амфитеатра и наставак уређења парка, према посебним програмима);
- Локални спортски центар „Вашариште/Јадран“ (за потребе израде урбанистичког пројекта спортског центра);
- Линејски парк дуж корита реке Лепенице, са бициклистичком стазом (за потребе препознавања, приоритизације, планирања и буџетирања капиталних пројеката града из области зелене транзиције, нискоугљеничног и резилијентног урбаног развоја);
- Парк поред галерије Николе Коке Јанковића - „парк скулптура“ (за потребе препознавања, приоритизације, планирања и буџетирања капиталних пројеката града из области зелене транзиције, нискоугљеничног и резилијентног урбаног развоја);
- Парк-шума „Кошутњак“ (за потребе израде планског документа за локацију парк-шуме);
- Бачки трг (за потребе израде планског документа за просторну целину „Центар – Стара варош“);
- ПКИЦ „Соколана“ (за потребе израде планског документа за насеља „Ердоглија“ и „Багремар“);
- Парк српско-израелског пријатељства, поред споменика у „Централној радионици“ (за потребе израде планског документа за насеља „Ердоглија“ и „Багремар“);
- Велики парк - тематско уређење парка у форми „музеја на отвореном“ (за потребе израде планског документа за насеље „Вашариште“);
- Трг „Шанац Крагујевац“ - обележавање „нулте тачке“ Крагујевца, на месту данашњих тргова „Народног фронта“ и „Хероја са Кошара“ (за потребе израде планског документа за просторну целину „Центар – Стара варош“);
- Насељски паркови/скверови на Метиним и Дениним брду (за потребе израде планских докумената за насеља „Метино брдо-Бресница“ и „Денино брдо“, као и за потребе израде програма везаних за рад Комисије за изградњу, подизање и одржавање споменика);
- Спомен-парк „Крагујевачки октобар“ (за потребе реализације програма у складу са важећим планским документом и условима заштите);
- Улице Црвено Барјаче, Дечанска и Битољска, Лоле Рибара, Милоја Павловића и Бранка Радичевића - трансформација у пешачку улицу и обликовно уједначавање постојећих пешачких улица које се спајају на Тргу код хотела „Зеленгора“ (за потребе израде планског документа за просторну целину „Центар – Стара варош“);
- урбани џепови и рекреативне оазе на различитим локацијама (за потребе реализације посебних програма).

Пројекти и програми изградње јавних објеката:

У 2024.години, за потребе израде планске и урбанистичко-техничке документације, као и за потребе друге аналитичке и студијске документације, одрађени су пројектни задаци или програмска решења за следеће јавне објекте:

- Метеоролошка станица „Метино брдо“ (за потребе измештања са локације „Феникс“ на локацију „Метино брдо“);
- Теретни и царински терминал (за потребе израде планског докумената за локацију „Зона складишта“);
- Градска тржница (за потребе израде пројектног задатка за израду техничке документације и извођење радова за стављање у функцију матичног објекта и подземног анекса Тржнице);
- Иновациони дистрикт поред „Државног дата центра“ (Министарство информисања и телекомуникација; за потребе студије изводљивости);
- Сала за борилачке спортове (за потребе израде урбанистичког пројекта);
- Скејт парк (за потребе израде урбанистичког пројекта);
- Обданиште у комплексу „Зеленило“ (за потребе израде урбанистичког пројекта);
- Дечје одмаралиште „Богдан Милановић“ на Бешњаји (за потребе измене техничке документације у складу са донетим планским документом);
- Објекти МЗ Шумарице и МЗ Белошевац (за потребе израде урбанистичког пројекта);
- „Зелена санација“ Скупштине града и ГД Шумадија (за потребе препознавања, приоритизације, планирања и буџетирања капиталних пројеката града из области зелене транзиције, нискоугљеничног и резилијентног урбаног развоја);
- Дом омладине (за потребе пренамене у „музеј Смака“);
- Фудбалски стадион на Метиним брду (за потребе измештања стадиона „Славије“);
- Објекат „Тераса“ на отвореним базенима (за потребе израде планског докумената за насеље „Вашариште“ и формирања пројектног задатка и програмског решења за будућу реализацију); Партер отворених базена (за потребе реализације партера);
- „Зелене“ јавне гараже (за потребе анализе могућих локација јавних, подземних и надземних гаража, са проценом капацитета стационарног саобраћаја): подземна гаража на Тргу Слободе, капацитета цца 350 ПМ; подземна гаража на Тргу Св.Борђа, капацитета цца 400 ПМ (постоји техничка документација из 2014.године); подземно-надземна гаража поред градске дворане „Шумадија, капацитета око 300 ПМ; подземно-надземна гаража поред „Заставиног солитера“, капацитета око 200 ПМ (опција за аутоматизовану гаражу са око 300 ПМ); и др. Сматрам да је неопходно применити „природом инспирисана решења“ за све локације: надземне гараже - зелено-плави екстензивни или полуинтензивни равни кровови, зелени зидови и вертикалне баште; подземне гараже - интензивни зелени кровови на јавним површинама изнад гаража, са дебелином субстрата која омогућава садњу и развој свих врста дендроматеријала.

3. ГЕНЕРАЛНИ ЗАКЉУЧАК

Урбанистички проблеми већих градова у Србији могу се грубо свести на проблем рационалне урбане економије (инвеститорске градње) и одрживе урбане структуре (очувања модернистичког или традиционалног културног наслеђа, идентитета града и квалитета градње). Актуелни плански систем (директно спровођење планова генералне регулације; парцијалне измене мањих делова ових планова; микроинтервенције кроз урбанистичке пројекте - висинско уједначавање, интерполација) није дао сасвим одговарајуће резултате у решавању проблема „сагледавања шире слике“, што доводи до креирања лоше слике наших градова и последично до незадовољства грађана, али и струке. С тим у вези, потребно је идентификовати примере добре и лоше праксе и формирати нове предлоге за постизање циљева одрживог урбаног развоја централних градских зона у планским документима, кроз: преиспитивање претходних услова погушћавања централних градских зона; уређење и очување јавних простора; усмеравање и осмишљавање урбане слике града; афирмацију зелене инфраструктуре и пешачких кретања; примену контролних параметара грађења – визура, естетика, осунчање; преиспитивање начина имплементације и праћења реализације планова; партиципацију грађана и др.

Улога урбанизма у развоју града је велика, али урбанизам и урбанистичко планирање су ипак само један од инструмената политике урбаног развоја, на основу кога се сагледава шира слика и идентификују просторни конфликти, али и осигурава јавни интерес и оправданост планираних интервенција у простору. У сваком случају урбанизам треба да испрати друштвено-економске промене и правовремено реагује на њих, да антиципира последице ових промена на просторни развој и понуди иновативна урбанистичка решења.

Урбани простор је физичка манифестација вредности друштва коме припадамо. Зато је планирање града заједничка одговорност свих његових грађана и мора да буде одраз друштвеног договора. Градови морају да се планирају са дугорочном визијом (која значајно превазилази временски период једног политичког мандата), узимајући у обзир политичке, друштвене, економске, културне и еколошке обрасце, и то за људе и по мери човека. При томе, морамо да се служимо савременим урбанистичким алатима, како бисмо били у складу са општим цивилизацијским напретком и глобалним циљевима одрживог развоја. То подразумева активности на остваривању визије хуманог, праведног, зеленог и одрживог града, удобног за живот, у коме свако има могућност за „крив над главом“ (приступачно становање за све категорије становништва), и одговарајуће културне, образовне, рекреативне и друге садржаје који обезбеђују достојанствен живот и социјалну кохезију, све време водећи рачуна о будућим генерацијама од којих смо „позајмили“ наш животни простор.

Урбанистички алати који ће се применити, морају да буду везани за: зелену транзицију и развој зелене (зелено-плаве) инфраструктуре; отпорност на климатске промене; смањење загађења (ваздух, вода, земљиште); очување биодиверзитета; одрживу урбану мобилност; концепт 15-минутног града (задовољавање свакодневних потреба грађанина у опсегу 15-минутног ходања или вожње бициклом); стамбену политику усмерену на приступачно становање, супротстављање „центрификацији“ и „гетоизацији“ насеља; партиципацију/колаборацију грађана у процесима планирања и развијање културе дијалога између „стејкхолдера“; енергетску транзицију и декарбонизацију; циркуларну економију (одржива производња и потрошња); развијање метрополитанске атмосфере (трансформација из „town“ у „city“); јачање социјалне кохезије грађана и социјалне инфраструктуре; архитектонску препознатљивост и јачање идентитета града; јачање пословне климе; побољшање демографске слике града и др.

Закључујем да већина грађана евидентира следеће проблеме као кључне за развој града:

- квалитет животне средине у урбаном подручју (недовољно добар квалитет ваздуха, мањак зеленила...),
- интервенције у јавном простору (неартикулисане, недовољно квалитетно пројектоване и реализоване, без учешћа грађана у процесу одлучивања...);
- спровођење урбане обнове у стамбеним блоковима централног градског језгра (планирање по тржишним основама са приоритетним задовољавањем интереса инвеститора, лоша архитектура новоизграђених објеката, губитак архитектонске препознатљивости и идентитета града, оптерећена комунална инфраструктура...);
- преоптерећеност комплетне мреже саобраћајне инфраструктуре (превелики интензитет кошког саобраћаја, мала пропусна моћ важних саобраћајних потеза и чворишта, неадекватно организован јавни саобраћај, недостатак инфраструктуре за немоторизовани саобраћај, недостатак паркинг места...).

Да би се решили неки од препознатих проблема потребна су велика инвестициона улагања, док је опет за решавање неких потребна пре свега политичка воља. Улога стручних служби, као актера у овом процесу (како архитеката, урбаниста и планера, тако и спроводиоца) треба да буде пресудна у смислу медијације у усаглашавању свих конфликтних интереса у простору. Кроз такав приступ (а уз коришћење адекватних „урбанистичких алата“), ићи ће се ка подизању квалитета урбаног (а посебно јавног) простора, односно степена његове атрактивности и одрживости, амбијенталних

визура и културног предела. Тиме се иде у сусрет успостављању веза између људи и идентитета места, урбане мобилности и урбаних форми, природе и материјализације..., што све заједно учествује у процесу креирања урбаних функција и чини град бољим урбаним простором, са већим квалитетом живота.

Главни урбаниста града Крагујевца
ИВАН РАДУЛОВИЋ
011573256 Sign

Digitally signed by Иван Радловић, DN: cn=ИВАН РАДУЛОВИЋ, o=ГРАД КРАГУЈЕВАЦ, ou=ГРАД КРАГУЈЕВАЦ, email=ivan.radulovic@krk.gov.rs, c=RS, serialNumber=1004074700718, emailName=CAD0-011573256, cn=ИВАН РАДУЛОВИЋ, givenName=ИВАН, st=ИВАН РАДУЛОВИЋ, 011573256 Sign, Date: 2023.02.29 14:22:27 +01'00'

Иван Радловић, дипл.инж.арх.